

Խմբագրական Մտորումներ

«Տեղեկատու»ի այս թիւը ընթերցողին կը հասնի ամառուան կիսուն, երբ մարդիկ կը վայելեն իրենց արդար հանգիստը, տարին ջանասիրաբար - կամ ոչ այնքան ջանասիրաբար իրենց աշխատանքներուն տրուելէ ետք:

Պետական քննութիւնները բարիով աւարտած են եւ մասնակցող աշակերտները ոչ միայն ստացած են իրենց արդիւնքները, այլ նաեւ որոշած են իրենց ուսման ծրագիրը եւ ապագայի ուղին:

Այս ծրագիրներուն եւ ուղիին մէջ գաղութին պատասխանատուները գրեթէ դեր չունին, մինչ պէտք էր որոշ աշխատանք տարուէր, տղաքը ուղղելու համար այնպիսի ասպարէզներու, որոնց կարիքը ունի գաղութը, ինչպէս հայերէն լեզուի ուսուցիչներ, մասնագէտ հաշուակալներ, մանկավարժներ եւ դպրոցական տարիքի յատուկ հոգեբաններ: Այս աշխատանքները այսօր, բացի առաջինէն, վստահուած են ոչ հայ պաշտօնեաներու դժբախտաբար:

Ձեռնարկները նուազագոյնի իջած են, բացի տարբեր ակումբներու կազմակերպած բանակումներէն, որոնք եռանդով կ'ընկալուին մասնակցողներուն եւ անոնց ծնողներուն կողմէ հաւասարապէս:

Այս բանակումները ընդհանրապէս եղած են մանուկներուն չարքաշ կեանքի մը համը տալու կողքին, հայկական խիտ մթնոլորտի մը մէջ պահելու զիրենք, մանաւանդ այն երկիր/քաղաքներու պարագային, ուր ամէնօրեայ հայկական վարժարաններ չկան, վարժարանները միօրեայ են, կամ ալ կարելոր տոկոս մը հայ տղոցմէ օտար վարժարաններ կը յաճախէ:

Հայկական մթնոլորտին ամենաբացայտ եւ ուղղակիօրէն ազդող գործօնը հայախօսութիւնն է անշուշտ, սակայն կան անուղղակի նպատակներ եւս, որոնք շատ աւելի էական են այսօր, ինչպէս օրինակ հայու ինքնագիտակցութիւն արթնցնել տղոց մէջ, յստակ դարձնել թէ ինչո՞ւ կարելոր են հայախօսութիւնն ու յանձնա-

ռութիւնը որպէս սփիւռքահայ եւ ընդհանրապէս ԳԻՏԱԿՑՈՒԹԻՒՆը, առանց որուն մեր արարքները կը մնան աննպատակ եւ անարդիւնք:

Այստեղ մեծ դեր ունին կատարելիք որքան ակումբներու պատասխանատուները, նոյնքան ալ ծնողքը, թէեւ ծնողքին դերը պէտք է գրեթէ անզգալի ըլլայ, որովհետեւ գիտենք թէ պատանիներուն համար տարիք մը կայ, երբ անգիր օրէնքով պէտք է ծնողքին ըսածին չանսալ կամ ճիշդ հակառակը ընել:

Կը բաւէ որ ծնողքը գնահատանքի ջերմ խօսք մը ըսէ այն աշխատանքներուն համար, որոնք կը պահանջուին պատանիներէն, բայց զորս չեն ուզեր ընել, պարզապէս հայկականութեան հետ կապուած ըլլալուն, ինչպէս օրինակ հայերէն արտասանութիւններ սորվիլ, հայոց պատմութեան հետաքրքրական դրուագներ իմանալ, հայերէն բառեր եւ անոնց ուղղագրութիւնը սորվիլ մրցանքներու ճամբով, պատմութիւններ գրել եւ այլն:

Եթէ այս բոլորը չըլլան նոյնիսկ, բանակումներու ընթացքին ամբողջ օրը հայերէն խօսիլն իսկ կարելի է շահ նկատել, միայն եթէ խօսքը ըլլայ մաքուր, անխառն, իսկ մեծերը կարենան իրենց խօսքին մէջ ամէն օր նոր բառեր ներմուծել, այնպէս, որ տղաքը իմանան եւ սորվին, առանց մասնաւոր ճիգ թափելու:

Այս եւ հայու ինքնագիտակցութիւնը. ահա թէ ինչ կրնան տալ մեզի քանի մը օրուան բանակումները, եթէ կարենանք ժամանակը ճիշդ տնօրինել:

Բայց եգիպտոսի գեղեցիկ ծովափերը, արեւն ու ամառնային հաճոյքները կը կանչեն մեզ բոլորս: Բարի վայելում, առանց մոռնալու, որ ժամանակը դադար առնել չգիտցող ուղեւոր մըն է, որմէ ամէն պահ պէտք է օգտուիլ ...

ՀԲԸՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Չորեքշաբթի, 8 Մայիս 2019-ին, Գահիրեի ՀԲԸՄ-ը գումարեց իր տարեկան ընդհանուր ժողովը, Հելիոպոլսոյ Չագրր Մշակութային Կեդրոնին մէջ, ներկայացնելու եւ վաւերացնելու համար 2018 թուականի իր բարոյական եւ նիւթական գործունէութեանց տեղեկագիրը, ինչպէս նաեւ ընդհանուր ժողովին հաւանութիւնը առնելու՝ 2019-ի նախահաշիւ պիւտճէին համար:

Ժողովին բացումը կատարեց Գահիրեի ՀԲԸՄ-ի ատենապետ տորթ. Վիգէն Ճիզմէճեան, որ ներկաներուն բարի գալուստ մաղթելէ յետոյ, շնորհակալութիւն յայտնեց իրենց հաւատարմութեան համար: Ապա Գահիրեի ՀԲԸՄ-ի ատենադպիր՝ տիար Մարտիրոս Պալայեան կարդաց նախորդ ընդհանուր ժողովին ատենագրութիւնը եւ Գահիրեի ՀԲԸՄ-ի գործունէութեանց տեղեկագիրը:

Սոյն ներկայացումով Գահիրեի ՀԲԸՄ-ը կը յայտարարէ, թէ 2018-ին Գահիրեի ՀԲԸՄ-ի Չագրր հիմնադրամը, իր ծրագիրներուն իրագործման համար ծախսած է 2 միլիոն 102,549 ե.ո., որոնցմէ յիշենք գլխաւորները.

-638,296 ե.ո. ծախսուած է մշակութային ծրագրերու, ինչպէս «Արեգ» արաբերէն պարբերականին, «Տեղեկատու» պաշտօնաթերթին, գիրքերու հրատարակման, Եգիպտոսի ՀԲԸՄ-ի կայքէջին, «Ծիածան» մանկական երգչախումբին,

հրաւիրուած բանախօսներու, ձեռնարկներու եւ Չագրր մշակութային կեդրոնէն ներս ֆիլմերու ցուցադրութեանց համար: Այս գումարը կը պարփակէ նաեւ կարելոր ծրագրերու պատուագիները եւ թոշակները, ինչպէս «Հայաստան եւ հայերը եգիպտական մամուլին մէջ» հրատարակչական ծաւալուն ծրագիրը, այլ հրատարակութեանց եւ յօդուածներու գրութեանց ծախքերը եւ վերջապէս մասնաւոր յատկացումներ այն մասնագէտներուն, որոնք ի նպաստ հայութեան ուսումնասիրութիւններ կը կատարեն եւ որոնք այժմ հինգ հոգի են, ներառեալ դոկտ. Մոհամէտ Ռիֆաթ էլ Իմամը:

-2018-ին 538,432 ե.ո. ծախսուած է 68 կարօտեալ անհատներու ընկերային օժանդակութեան եւ դարմանումին համար: 220,724 ե.ո. ծախսուած է 27 ուսանողներու որպէս կրթական օժանդակութիւն: 16,000 ե.ո.՝ հանգստեան կոչուած հայերէնի ուսուցիչներուն եւ 439,731 ե.ո. բժշկական խնամքի (Medicare) ծրագրին, որմէ կ'օգտուին 298 հայրենակիցներ:

Ապա Գահիրեի ՀԲԸՄ-ի գանձապետ տիար Գէորգ Աւանեան մանրամասնօրէն ներկայացուց 2018-ի ելեւնուտքի հաշուեցոյցը, ինչպէս նաեւ 2019-ի նախահաշիւ պիւտճէն, որ վաւերացուեցաւ ընդհանուր ժողովին կողմէ:

Ժողովի աւարտին տեղի ունեցաւ քոքթէյլի պատշաճ հիւրասիրութիւն:

ՊԱՆԾԱԼԻ ԱՄԵԱԿ ՄԸ

Եգիպտահայ թեմը 2 Մայիս 2019-ի երեկոյեան մեծ հպարտութեամբ տօնեց իր մայր եկեղեցւոյ՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի օծման 90-ամեակը, աննախադէպ ցուցահանդէսով մը, որ տեղի ունեցաւ Պըլլըքտանեան սրահէն ներս եւ ուր ներկայացուած էին եկեղեցւոյ թանկարժէք սպասքը ինչպէս՝ սեղանի եւ ձեռքի խաչեր, մոմակալներ, խնկամաններ, Աւետարաններ անցնող երկու դարերէն, պատարագի խոյրեր, բազպաններ եւ այլ իրեր:

Ցուցահանդէսի բացումէն առաջ ներկայացուեցաւ կարճ տեսերիզ մը, եկեղեցւոյ շինութեան եւ անոր նշանաւոր այցելուներուն մասին: Տեսերիզը պատրաստած էր պատանի Մանուէլ Գէորգեանը:

Հայր Դերենիկ աբեղան համապարփակ բայց եւ հակիրճ իր խօսքով ներկայացուց եկեղեցւոյ պատմականը եւ անոր տեղն ու դերը եգիպտահայոց կեանքին մէջ, որմէ ետք Գերշ. Տ. Աշոտ Եպս. Մնացականեան, բարեջան առաջնորդ Եգիպտոսի հայոց թեմին, պաշտօնական բացումը կատարեց ցուցահանդէսին:

Նոյն ցուցահանդէսին ներկայացուած

էին Ռիթա Գէորգեանի վրձինով կատարուած Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ եւ կարգ մը սուրբերու նկարները:

Ներկայ էին մեծ թիւով լրատուական գործակալութիւններու ներկայացուցիչներ, պատկառելի Թեմական եւ Քաղաքական Ժողովներու եւ այլ միութիւններու ատենապետները եւ մեծ թիւով ակնդիրներ:

Ներկաները մեծապէս գնահատեցին ցուցահանդէսը, որ յաջորդ օրը եւս բաց մնաց այցելուներուն համար:

Ցուցահանդէսին համար եւ այդ առիթով հրատարակուած է շքեղ ալպոմ մը, հոգեշնորհ Տ. Դերենիկ Աբեղայ Սահակեանի կողմէ պատրաստուած, ուր ներկայացուած են ցուցադրութեան դրուած իրերուն լուսանկարները, որոնցմէ առաջ Հայր Դերենիկ արձանագրած է եկեղեցւոյ մանրամասն պատմութիւնը, նուիրատուին կենսագրութեամբ եւ հետաքրքրական այլ մանրամասնութիւններով:

Իրապէս գեղեցիկ ձեռնարկ մը եւ հրատարակութիւն մը, վայել եգիպտահայոց մայր եկեղեցւոյ պանծալի 90 ամեակին:

«ՉԱՐԻ ՎԵՐՋԸ»

ՀԲԸՄԻ Գահիրէի մասնաճիւղի Ծիածան մանկական երգչախումբը Ուրբաթ, 24 Մայիս 2019-ին, Պըլլըքտանեան սրահէն ներս ներկայացուց Յովհաննէս Թումանեանի «Չարի Վերջը» մանկական օփերեթը, Գոհար Ղազէլեանի խմբավարութեամբ:

Ծիածանի այս համերգը յոբելենական զոյգ թուականներ կը տօնախմբէր՝ Յովհաննէս Թումանեանի ծննդեան 150 եւ Ծիածան մանկական երգչախումբի հիմնադրման 15 ամեակները:

23 փոքրիկներ եւ պատանիներ կը մասնակցէին Վահէ Հայրապետեանի հեղինակած այս օփերեթին, որմէ առաջ վեց երգեր ներկայացուցին: Համերգին

հանդիսավարները փոքրերը իրենք էին՝ Մարիա Մովսէսեան, Նարինէ Աւագեան եւ Սարին Լուսարարեան:

Երգերուն եւ օփերեթին միջեւ եղած դադարին նախ խմբավարուի տիկին Գոհար Ղազէլեան խօսեցաւ զոյգ ամեակներուն մասին եւ ներկայացուց հարցում մը, որուն պատասխանը գիտցող փոքրիկին նուէր խոստացաւ, ապա ներկայացուեցաւ Յովհաննէս Թումանեանին նուիրուած տեսերիզ մը:

Սրահը լեցնող բազմութիւնը իր ծափահարութիւններով ջերմօրէն գնահատեց փոքրիկները, խմբավարուիին, պարուսոյց տիկին Սիւզան Յակոբեանն ու նուագակցող տիկին Նանոր Աբիկեանը:

ԿՈՄԻՏԱՍ 150 ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

Գահիրէի Հայ Կարիքի Խաչին կազմակերպութեամբ, 13 Յունիսին, դասախօսական գեղեցիկ երեկոյի մը ընթացքին եգիպտահայութիւնը տօնախմբեց մեծն Կոմիտասի ծննդեան 150-ամեակը, Գարագաշեան սրահէն ներս, որ բերնէ բերան լեցուն էր գաղութին մեծ ու փոքր անդամներով:

Երեկոյին բացումը կատարեց տիկին Սօսէ Պայրամեան-Կրպոյեան եւ բարի գալուստի պատշաճ խօսքերէ ետք ներկայացուց օրուան դասախօս մաէսթրօ Միհրան Ղազէլեանի հարուստ կենսագրութիւնը, ապա հրաւիրեց զինք ներկայացնելու իր խօսքը:

Մաէսթրօ Միհրան Ղազէլեանի մէկ ժամէն աւելի տեւած դասախօսութիւնը Կոմիտասի կեանքին, գործունէութեան եւ

աշխատանքին տարբեր երեսակներուն մասին մերթ ընդ մերթ ընդմիջուեցաւ պարմանուիներու երգով եւ տեսերիզներու ցուցադրութեամբ, որոնք համեմեցին երեկոն եւ աշխուժութիւն տուին անոր:

Մեծ գնահատանքի արժանացաւ տիկին Շաքէ Յովակիմեանի ասմունքը՝ Կոմիտասի աճիւնները Երեւան փոխադրելու առիթով գրուած Կոստան Զարեանի «Բարի ճանապարհ, վարդապէ՛տ», որուն դաշնամուրի վրայ ընկերակցեցաւ տիկին Ֆոթինի Իսիտ:

Որպէս շնորհակալութիւն Հայ Կարիքի Խաչը յուշանուէրով մը պատուեց օրուան բանախօսը, որմէ ետք կոկիկ հրասիրութեան մը շուրջ ներկաները մտերմիկ զրոյցներով աւարտեցին երեկոն:

ՉԱՓԼԻՆ 130

Կոկանեան Սրահի Մշակութային Յանձնախումբը խիստ գովելի նախաձեռնութեամբ մը, 2019 թուականի հայ մշակոյթի գործիչներու յոբելէնականները տօնախմբելու կողքին, մտածեր էր նաեւ յիշել եւ յարգանքի տուրք մատուցել միջազգային համբաւի տիրացած անունի մըն ալ Չարլի Չափլինին, որուն ծննդեան 130-րդ ամեակն է այս տարի:

Շաբաթ, 15 Յունիս 2019-ին, Կոկանեան Սրահէն ներս տեղի ունեցաւ դասախօսական երեկոյ մը, նուիրուած աշխարհահռչակ կատակերգակին, վեր առնելով անոր կեանքն ու գործունէութիւնը սպառիչ մանրամասնութիւններով, գորս ներկայացուց գաղութիս արդէն ծանօթ անուններէն տիկին Սեւան Սեմերճեան:

Երկու ժամ տեւած այս երեկոն համեմուած էր Չափլինի ամենէն նշանաւոր ֆիլմերէն առնուած պատարիկներով, լուսանկարներով եւ դոկտ. Արթօ Պըլըքտանեանի եւ ճարտարապետուհի տիկին Սաթօ Արգարեանի խօսքերով:

Դոկտ. Պըլըքտանեան ներկայացուց ֆիլմերու մանրամասնութիւնները, իսկ տիկին Արգարեան ներկայացուց Չափլինի ունեցած դերը Near East Relief Fund-ի հիմնադրութեան մէջ, օգնութիւն փութացնելու համար Համաշխարհային Առաջին պատերազմի ընթացքին թրքական ջարդերէն խորապէս տառապող հայ եւ յոյն որբերուն:

Իրապէս գովելի ձեռնարկ մը, որ հակառակ երկար ըլլալուն հաճելի էր եւ կարեւոր մանրամասնութիւններ կը փոխանցէր միջազգային դէմք-երեւոյթի մը Չափլինի մասին, որուն անունը որքան ծանօթ է, կեանքն ու գործերը նոյնքան անծանօթ կը մնան շատերու համար:

Գնահատանք Կոկանեան Սրահի Մշակութային Յանձնախումբի երիտասարդ եւ ժրաջան անդամներուն, որոնց կազմակերպած ձեռնարկները միշտ ալ հաճելի են եւ օգտակար:

ՎԱՍՏԱԿԱԽՈՐ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉՈՒՀԻԻ ՄԸ ՀԵՏ

Ամբողջ կես դար եւ ավելի նուիրումէ ետք, Գահիրէի դպրոցներուն մէջ ծառայած տիկին Սիրարփի Նաճարեան-Քէշիշեան կը քաշուի ասպարէզէն, իր ետին յուշերու հսկայ դէզ մը եւ իր աշակերտներուն մէջ երախտագիտական զգացումներ ձգելով:

Եգիպտահայութիւնը կրնայ վկայել, թէ շատ ընտանիքներու պարագային երեք սերունդներու դատարակ-մանկապարտիզպանուիին եղած է օրիորդ Սիրարփին, որուն հմտութիւնը կու գայ մանկավարժի ինքնածին բնագոյն եւ հայ երեխաներու դաստիարակութեան գործին գիտակից նուիրումէն:

Տեղեկատուն հանդիպում մը ունեցաւ բազմավաստակ դաստիարակչուիին հետ, անոր անցած ուղիին, յուշերուն եւ գալիքի ծրագիրներուն վերաքաղը ընելու համար:

«Տեղեկատուն» Կրնա՞ք ընդհանուր գնահատանք մը ընել ձեր ասպարէզին եւ ամփոփել անոր ձգած ազդեցութիւնը ձեր կեանքին վրայ:

Ս. Ն. Վաղուց շատ փափաքած եմ մանկապարտէզի մէջ աշխատիլ, բայց եղբայրս միշտ արգելք կ'ըլլար: Ինք Սեպտեմբերին ճամբորդեց, եւ Յունուարին սկսայ մանկապարտէզ աշխատիլ մեծ սիրով, որովհետեւ եղբայրս երեք տարեկան մանչուկ մը ունէր, որուն շատ կապուած էի. երբ ինք ճամբորդեց, կարծես հատուցում մը ունեցայ մանկապարտէզին մէջ աշխատելով: Սիրով կեանք մը ապրեցայ մանկապարտէզէն ներս: Առաջին օրէն իսկ ուզեցի փոփոխութիւններ ընել, որովհետեւ խառնուածքիս մէջ է փոփոխութիւնը, նոյն բանը երկու անգամ չընելը. Շուպրայի Գալուստեան մանկապարտէզը տիկին Ճէճէեան մը կար, որ բարեբախտաբար զիս շատ կը քաջալերէր, ինչ որ ուզէի ընել, իրեն կ'ըսէի եւ ինք՝ «Ըրէ՛,

Սիրարփի, ըրէ՛» կ'ըսէր ու երբ հիւրեր ունենայինք, հպարտութեամբ նորութիւնները ցոյց կու տար: Կ'ըսուի թէ այդ տեղ նախակրթարան մըն ալ եղած է, բայց իմ ատենս միայն մանկապարտէզը կար: Սկիզբը աշակերտները շատ էին՝ կոկոնը երկու դասարան, ծաղիկը երկու դասարան ... Յետոյ, կամաց-կամաց մարդիկ ճամբորդեցին, տեղափոխուեցան ... Եւ օր մըն ալ ըսին մեզի, թէ այլ եւս Շուպրայի մանկապարտէզը պիտի գոցուի եւ պիտի փոխադրուիք Գալուստեան: Այդ փոխադրութեան պատմութիւնը բոլորովին ուրիշ պատմութիւն մըն է, որուն պիտի անդրադառնամ այլ առիթով ... Գալուստեան գացինք. հոն ալ զիս քաջալերող տնօրէններ ունեցայ, ինչպէս պարոն Նշան Վարդեանը: Ֆրանսայէն եկած Փապուճեան վարդապետ մը ունէինք, որ երբ տեսաւ թէ ֆրանսերէնի դասերու կը հետեւիմ, արտօնութիւն տուաւ, որ մէկ ժամ կանուխ արձակուիմ դասի օրերուն: Անշուշտ այդ դասերուն հետեւելուս նպատակը ֆրանսերէնէն ավելի այդ կեդրոնին մանկավարժական դասերուն հետեւիլն էր. հոնկէ շատ բան սորվեցայ, իսկ ուսուցիչները այնքան օգտակար եղան, ինծի տալով Ֆրանսայէն բերուած այն բոլորը, զորս չունէինք մեր մանկապարտէզին մէջ՝ գունաւոր կաւիճներ, գունաւոր կալ ... Երբ Գալուստեան գացինք, ոչ խաղալիք ունէինք, ոչ գունաւոր թուղթեր, ոչ մէկ բան ... վիճակը շատ խեղճ էր. բայց բոլոր ծնողներն ալ ձեռք ձեռքի տուին, օգնեցին, խաղալիքներ բերին, վարագոյր բերին եւ այլն: Այնպէս որ, միշտ ինծի օգնողներ ունեցեր եւ սիրով աշխատեր եմ:

Շրջան մը ետք՝ 1990-ին ստիպուեցայ Մերճանեան աշխատիլ, որովհետեւ երկու ծնողներս ալ հիւանդ էին, օր մը, երբ մայրս շատ հիւանդ էր, մինչեւ Գալուստեանէն տուն հասայ, երկու ժամ տեւեց: Այդ օրն էր, որ որոշեցի Հելիոպոլիս աշխատիլ: Դիմեցի, ընդունուեցայ եւ հոն ալ

Մանկապարտեզի աշակերտներ Արթուր և Սարգիս Պըրլըքբանեաններուն հետ, որոնք այսօր վարդապետական և մագիստրոսական փոփոխումներ կրող երիտասարդներ են արդէն:

մնացի: Անշուշտ Մերճանեանի մթնոլորտը բոլորովին տարբեր էր. ինքզինքս իսկապէ՛ս որբ զգացի հոն: Ինծի համար ոչ ծանօթ մթնոլորտ մըն էր, բարեբախտաբար ծնողները ինծի կոնակ կեցան, օգնեցին եւ ձեւով մը պատճառ եղան, որ աշխատանքս շարունակեմ: Ոչ մէկ օր զոջացած եմ այս աշխատանքին համար եւ ամէն օր ուրախութեամբ գործի գացած եմ:

Տ. Կրնա՞ք ըսել թէ ինչ էր մթնոլորտի տարբերութիւնը, որ այդքան ազդած է ձեր վրայ:

Ս. Ն. Գալուստեանցիներուն համար դպրոցը իրենց տունն էր. հոս այդ զգացումը, այդ տաքուկ սէրը կարծես չկար դպրոցին հանդէպ: Ատիկա սիրտս կը ցաւցնէր, կը մտածէի՝ ինչո՞ւ մէկ ընտանիքի պէս չըլլանք, ինչո՞ւ ծնողք-ուսուցիչ յարաբերութիւնը Գալուստեանի նման ջերմ չըլլայ:

Տ. Ընդհանրապէս շատ քննադատութիւն կը լսէի՞ք:

–Օր մը սրահ (ակումբ) գացեր էի ընկերուիներուս հետ, հոն այնքան քննադատեցին դպրոցը, որ որոշեցի ա՛լ ակումբ չերթալ: Կը մտածէի՝ անոնք, որոնք չեն հաւնիր դպրոցը, թող մէկ օր, միայն ՄԷԿ օր գան եւ ուսուցիչին պաշտօնը առնեն. շաբաթ մը չէ, միայն մէկ օր ... Ամենէն պարզ օրինակը՝ ամաւերջի հանդէսին քիչերու միտքէն կ’անցնի մօտենալ եւ շնորհակալութիւն յայտնել: Ասիկա ըսել չէ, որ չկան ծնողներ, որոնք կը քաջալերեն մեզ, ազնիւ խօսք մը կ’ըսեն եւ այլն,

բայց այնքան քիչ է նմաններուն թիւը:

Տ. Ձեր հմտութիւնը ընդհանրապէս կու գայ ոչ այնքան բարձրագոյն ուսումէ, որքան մանկավարժի բնագոյնն է. զայն զարգացնող ինքնաշխատութենէ. ի՞նչ եղած են այդ ինքնաշխատութեան զարկ տուող միջոցները:

Ս. Ն. Երբ ֆրանսական կեդրոն կ’երթայի լեզու սորվելու, որպէս ազատ ունկնդիր կը հետեւէի նաեւ մանկավարժութեան, նոր մեթոտներու ծանօթանալու համար: Բայց ինքզինքէս գոհ չէի: Մանկավարժական տարբեր մեթոտներու գիրքեր բերի՝ ֆրանսական, անգլիական, գերմանական եւ ամերիկեան մեթոտներու մասին. բոլորը կարդացի՝ ծնունդէն մինչեւ հինգ տարեկան եւ ամէն մէկէն բան մը առի, ինչ որ մեզի, մեր դպրոցին յարմար է: Յետոյ ծրագիր մը պատրաստեցի, որովհետեւ երբ Գալուստեան մտայ, ծրագիր չկար: Այդ ծրագիրը միշտ յառաջացաւ: Անշուշտ մօտեցումը նոյնն է, բայց տարբեր «ափսէներով» հրամցուած: Մինչեւ այսօր ալ երբ մանկավարժական գիրքի մը կամ հեռատեսիլի ծրագիրի մը հանդիպիմ, անպայման կը հետեւիմ եւ կը յիշեմ – թէեւ այլ բաներ դիւրութեամբ չեմ յիշեր – օրինակ ինչպէ՞ս վարուիլ «դժուար» աշակերտներու հետ, կամ՝ թուայնացումն ու երեխան եւ այլ նիւթեր:

Տ. Ի՞նչ են այս աշխատանքին դրական եւ ժխտական կողմերը: Վստահ եմ ամէն աշխատանք ունի իր դրական եւ ժխտա-

կան կողմերը:

Ս. Ն. Դրականէն սկսիմ. ես միշտ երջանիկ եղած եմ այս աշխատանքովս. ո՛ր ալ երթամ, միշտ երեխաներուն հետ կ'ըլլամ. ատիկա ինծի երջանկութիւն կը պատճառէ. իսկ ասիկա դրամով չի գնուիր, չէ՞ ... Նաեւ՝ փոփոխութիւնը, որ իմ անհատականութեանս մաս կը կազմէ. սկիզբը փորձեցի քարտուղար ըլլալ, բայց մէկ շաբաթ ետք տեսայ, որ չեմ կրնար ամէն օր նոյն նամակը գրել, նոյն աշխատանքը կատարել, նոյն մարդուն երեսը տեսնել. եւ մէկ շաբաթ ետք ձգեցի գործը: Ժխտական կողմին առաջինը նիւթականն էր, շատ քիչ կը վարձատրուէինք, կ'ըսէին՝ դրամ չկայ, ի՞նչ ընենք: Ստիպուած կէսօրէ ետքերն ալ կ'աշխատէի, որովհետեւ այդ օրերուն մինչեւ ժամը մէկ էր դպրոցին աշխատանքը: Իսկ երկրորդը, որ շատ մեծ ցաւ կը պատճառէ ինծի, «տարբեր» կամ «դժուար» աշակերտներու պարագան է, որոնց վրայ ես շատ աշխատանք կը տանէի, բայց յետոյ ծնողքը կը դաշունահարէր զիս: Նախ չէին ընդուներ, որ իրենց զաւակը «տարբեր» է, նաեւ՝ երբ շատ խօսիս այդ աշակերտին մասին, ծնողքը անմիջապէս կը հակադարձէ ժխտական կեցուածքով: Ասիկա մեծ ցաւ պատճառած է ինծի:

Տ. Իսկ երբ աշակերտները հեռանան մանկապարտէզէն, դպրոցէն, կը յիշե՞ն ձեզ եւ կը հարցնե՞ն ձեր մասին:

Ս. Ն. Գալուստեանի բոլոր աշակերտները, առանց բացառութեան, կը յիշեն եւ կը հարցնեն, բայց ոչ Նուպարեանիները:

Տ. Պիտի խնդրէի, որ քանի մը մանրապատումներ ընէիք ձեր աշխատանքային կեանքէն, բաներ որոնք թերեւս զաւելտալի կամ տխուր, որոնք սակայն ազդած են ձեր վրայ:

Ս. Ն. Օր մը զարմանալի բան մը ըսաւ աշակերտուհի մը: Կրծքավանդակս հարցունէր, պէտք էր բժիշկի երթայի, վերադարձիս աշակերտուհի մը հարցուց.

«Ինչո՞ւ ուշացար». ըսի՝ «Բժիշկի գացեր էի». «Ուրիշ ատեն երթայիր», պատասխանեց:

Ուրիշ օր մըն ալ գոյներու մասին կը խօսէի՝ կարմիր, կապոյտ եւ այլ: Մանչուկ մը զարմացած, աչուկները եւ ռունգերը մեծ-մեծ բացած մտիկ կ'ընէր. երբ հարցուցի, թէ ինչո՞ւ այդպէս կը նայի, ըսաւ. «Օրիո՞րդ, ես կարմիր ծով գացի, բայց ... կապոյտ էր ...»:

Աշակերտներուն միշտ ըսած եմ, որ զբօսանքի իջնելէ առաջ պէտք է դասարանը կոկեն, աթոռները շիտակ, գիրք-տետրակ վերցուած եւ այլն: Օր մը դարձեալ բոլորին ըսի «Աթոռները շտկեցէք որ պարտէզ իջնենք», իսկ արաբախօս մանչուկին ալ ըսի «Սալլահ էլ քուրսի». սանդուխներուն վրայ կը սպասեմ, որ մանչուկը գայ. բայց կ'ուշանար. գացի տեսնելու թէ ինչո՞ւ կ'ուշանայ: Տեսայ որ աթոռը շրջած բաներ մը կ'ընէ: Երբ «Ի՞նչ կ'ընես, տղաս», ըսի, ըսաւ. «Դուն չըսի՞ր նորոգէ. ահա կը նորոգեմ»:

Տ. Հիմա որ անելի ազատ էք, անելի հանգիստ, գալիքին համար ի՞նչ կը ծրագրէք:

Ս. Ն. Հիմա պէտք է որ ամուսինիս օգնեմ. իր խորհրդատուն եմ, իր քարտուղարն եմ, հանդիպումները ես կը պատրաստեմ, թուականները կ'որոշեմ, իսկ երբ ինք սկսի աշխատիլ, ես ալ իմ յուշերս պիտի գրեմ: Փոքր նօթեր առած եմ, որոշ բաժիններ գրած եմ, օրինակ՝ ինչպէ՞ս ելանք Շուպրայի մանկապարտէզէն ... կամ երբ Գալուստեանի շէնքը սկսան փլել, ինչպէս ուսուցչուհիները, որոնք կեցած կու լային, մէկ-մէկ մինչեւ դուռը տարի եւ տուն ճամբեցի ... Նման յուշեր:

Տ. Ասոնք շատ կարեւոր են եւ այնպիսի յուշեր են, որ ձեզմէ զատ ուրիշ ոչ ոք գիտէ: Կը մաղթեմ որ շուտով իրագործէք ձեր այս ծրագիրը եւ մենք ալ կարենանք, որպէս ընթերցող ըմբռնիչներ ձեր յուշերը:

Շնորհակալութիւն այս հաճելի հանդիպումին եւ զրոյցին համար:

ԵԳԻՊՏԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Այս բաժինը պետք էր վաղուց ունենայինք մեր հանդեսին մէջ, որովհետեւ եգիպտահայ գաղութը հինէն ի վեր ունեցած է եւ կը շարունակէ ունենալ հրատարակչական աշխոյժ գործունէութիւն:

Իրաւամբ, եթէ դիտենք վերջին տասնամեակը, պիտի տեսնենք, որ գոնէ երեք մատենաշարեր ամբողջ կը հաստատեն իրենք զիրենք այս տարածքին մէջ՝ ՀԲԸՄ-ի Սաթենիկ Ճ. Չագըր հիմնադրամի երեք լեզուներով հրատարակած բազմաթիւ հատորները, ինչպէս նաեւ «Տեղեկատու» եռամսեային եւ «Զահակիր» թերթին յաւելուածները: Ասոնց կողքին կան անշուշտ հերթաբար լոյս տեսնող գիրքեր, որոնց բոլորին կ'ուզենք անդրադառնալ ո՛չ միայն պատմութեան համար տեղ մը արձանագրած ըլլալու, այլ նաեւ Սփիւռքի այլ համայնքները տեղեակ պահելու համար:

Գահիրէի ՀԲԸՄիութեան նպատակներուն մէջ, ըստ կազմական կանոնագրի վերջնագոյն փոփոխութիւններուն, վաւերացուած Միութեան 12 Ապրիլ 2000-ի Բացառիկ ընդհանուր ժողովէն, քանի մը

կէտեր կան, որոնք նուիրուած են մշակութիւն ընդհանրապէս եւ հրատարակութիւններուն մասնաւորաբար. այսպէս (այստեղ ներկայացուած՝ գրութեան մէջ իրենց ունեցած հերթական թիւերով).

2-Մշակութային եւ գիտական ծառայութիւններ.

9-Քաջալերել մշակութային ժառանգութեան վերաբերեալ պրպտումները եւ ուսումնասիրութիւնները, պարապմունքի յատկացումներ կամ նիւթական օժանդակութիւններ ընձեռելով.

11-Քաջալերել գիրքերու, հեղինակութիւններու եւ ուսումնասիրութիւններու հրատարակութիւնը.

13-Շրջաբերականներ կամ պարբերականներ լոյս ընծայել, ներառեալ Միութեան պարբերաթերթը, որ անվճար կը բաժնուի Միութեան անդամներուն եւ այլոց:

Ահա թէ ինչո՛ւ, թէեւ ուշ, բայց այսուհետեւ պիտի փորձենք անդրադառնալ գաղութիս մէջ նոր լոյս տեսած բոլոր գիրքերուն:

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԾՆՈՒՆԴՆ ՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Այս խորագիրը ոչ լրիւ անունն է նոր լոյս տեսած գիրքի մը, որ հրատարակուած է Եգիպտոսի ՀԲԸՄիութեան Ս. Չագրր հիմնադրամին միջոցներով, 2019 թուականին:

Խորագիրը շատ հաւանաբար հարցադրումներ արթնցնէ ընթերցողներու միտքերուն մէջ. փարատելու համար այդ շփոթը, նշենք գիրքին ամբողջական խորագիրը՝ «Պոլսոյ 1860-ի եւ Գահիրէի 1906-ի Բարեգործականներուն ծնունդը եւ պատմութիւնը»: Անմիջապէս յստակ կը դառնայ, որ նախանցեալ դարուն եւս գոյութիւն ունեցած է «Բարեգործական» կազմակերպութիւն մը, որուն մանրամասները սակայն շատ մութ են:

Այս մթութիւնը փարատող հատոր մըն է Երուանդ Գրիգոր Աղաթօնի 1931-ին լոյս տեսած գիրքը:

Երուանդ Գ. Աղաթօն զաւակն է մեր նշանաւոր գործիչներէն Գրիգոր Աղաթօնի (օ-ի եւ ո-ի այս տարբերակումը վրիպակ չէ. պարզապէս Գրիգոր ո-ով գրած է իր մականունը, իսկ Երուանդ՝ օ-ով), որ եղած է 1860 թուականին Ազգային Սահմանադրութիւնը ձեւաւորող մտաւորականներէն մէկը:

Գրիգոր Աղաթօն եղած է նաեւ մէկը անոնցմէ, որոնք 1860 թուականին հիմը դրած են «Բարեգործական Ընկերութիւն Հայոց»ին, միութիւն մը, որ հակառակ իր կեանքի երկու տարիներուն մեծ տրածում ունեցած ըլլալուն, կը խափանուի պետութեան կողմէ:

Երբ Գրիգոր Աղաթօն կը մահանայ 1868 թուականին, զաւակը՝ Երուանդ տակաւին ութ տարեկան էր: Ուսումնառութենէն ետք երբ կը ծանօթանայ հօրը թուղթերուն, զորս մայրը գուրգուրանքով պահած էր, կ'որոշէ առաջին առիթով իսկ իրագործել եւ շարունակել հօրը սկսած գործը:

Այս ամբողջին պատմութիւնն է գիրքը, որ իր հետաքրքրութեան եւ շահեկանութեան համար երկրորդ հրատարակութեան մը արժանացած է այսօր Գահիրէի մէջ, առաջինը ըլլալով 1931 թուականին,

Ժնել:

Երուանդ Գ. Աղաթօնի հեզասահ, անմիջական եւ մտերմիկ ոճը հաճելի ընթերցում կը պարգեւէ, միաժամանակ կարելոր մանրամասնութիւններ հաղորդելով Սփիւռքի մէջ գործող ամենէն երկարակեաց միութիւններէն մէկուն ծնունդին եւ առաջին շրջանի աշխատանքներուն մասին:

Այստեղ թերեւս տեղին պիտի ըլլայ յիշել երրորդ «բարեգործական» միութիւն մը, որ գործած է Կովկասի մէջ, «Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերութիւն» անունով, որ հիմնուած է 1881 թուականին եւ որուն հիմնադիրներէն մէկը եղած է 19-րդ դարու շատ նշանաւոր գործարար եւ բարեգործ Ալեքսանդր Մանթաշեանը: Այս Ընկերութեան նպատակը գլխաւորաբար կրթական եղած է, սակայն Զարդերէն ետք զբաղած է նաեւ օգնութիւն հասցնելով Հայաստան հասած գաղթականներուն:

«ԱՆՅԱՅՏ ՍԿԻԶԲՆԵՐ»

1975 թուականին Գահիրեի «Արեւ» օրաթերթին մէջ լոյս տեսած Սարուխանի յուշերուն գիրքով հրատարակութենէն քանի մը ամիս ետք, Գահիրեի ՀԲԸՄ-ի Տեղական Մասնաժողովը, Ս. Չագըր մշակութային հիմնադրամին միջոցով լոյս կ'ընծայէ նոյն յուշերը երկու լեզուներով՝ անգլերէնով եւ արաբերէնով:

Այս նոր գիրքը մեծ չափի 128 (60+68) էջ կը հաշուէ եւ պատրաստուած է Ապտալլա Ալ Սաուիի կողմէ, իսկ անգլերէնի թարգմանութիւնը կատարած է դոկտ. Սուատ Ֆաթիմ:

Գիրքը կը պարփակէ բազմաթիւ երգիծանկարներ, ինչպէս նաեւ օրինակ մը Ալկարիտա Ալ Մուսաուարա թերթին առաջին երկու թիւերէն: Այս թերթին մէջ է, որ անցեալ դարու քսանական թուականներուն սկսած է Սարուխանի իր աշխատանքը որպէս երգիծանկարիչ, Եգիպտոսի մէջ:

Գիրքը իրապէ՛ս կարելոր ներդրում մըն է ոչ միայն Սարուխանի կեանքին, այլ նաեւ Եգիպտոսի երգիծանկարչութեան մէջ, որովհետեւ Սարուխան առաջին եւ կարելոր դէմքերէն մէկն է այդ ասպարէզին:

Իր յուշերուն մէջ Սարուխան իրեն յատուկ երգիծական ոճով կը նկարագրէ Եգիպտոս գալու իր մեծ յոյսերն ու դժբախտ պատահարները, ցոյց տալով կեանքի կարելորագոյն երեւոյթներէն մին, զոր ժողովրդական լեզուով յաճախ լսած ենք՝ «տան հաշիւները շուկան չեն բռներ»:

Շնորհիւ իր տաղանդին, յամառ կամքին եւ աշխատասիրութեան, Սարուխան կրցած է յաղթահարել Եգիպտոս գտնուելուն սկիզբի շրջանին դժուարութիւնները, մինչեւ որ կրցած է արժեցնել իր տաղանդն ու անունը եւ դառնալ Եգիպտոսի երգիծանկարչութեան ռահվիրաներէն մին:

Փրոֆ. Հիշամ Ազմի, Եգիպտոսի Ազգային գրադարանի եւ արխիւներու տնօ-

րէնը գրած է այս գիրքին յառաջաբանը, որուն մէջ կ'ըսէ.

«Այս գիրքը երգիծանկարչութեան մարզէն ներս առաջինն է, որուն հրատարակութեան կը մասնակցի Ազգային Գրադարանը ... այս հրատարակութիւնը ոչ միայն կը նրբացնէ արուեստի մեր զգայարանքը, այլ նաեւ տիպարներ կը ներկայացնէ, ռահվիրաներ, որոնց բացած ուղիին կարելի է հետեւիլ»:

«1898 թուականին Արտանոյշ գիւղը ծնած Սարուխան, որ 1924-ին Եգիպտոս կու գայ, 1955 թուականին Եգիպտական հպատակութիւն ստացած է եւ մինչեւ իր մահը՝ 1977 շարունակած է ապրիլ այս երկրին մէջ»:

ՀԲԸՄի Գահիրեի մասնաճիւղի ատենապետ տորթ. Վիգէն Ճիզմէճեան իր խօսքով անդրադարձած է Սարուխանի քաղաքական երգիծանկարներուն:

Գիրքը կը հրատարակուի որպէս առաջինը «Երգիծանկարչութեան յիշողութիւնը» ծրագրին, որ ծնունդն է ՀԲԸՄի, Եգիպտոսի երգիծանկարիչներու Միութեան եւ Եգիպտոսի Ազգային Գրադարանին եւ Արխիւատան գործակցութեան:

Իր խօսքին մէջ տորթ. Ճիզմէճեան կը նշէ ՀԲԸՄի ծնունդը 1906 թուականին Պօղոս Նուպար Փաշայի ձեռամբ, որ գաւակն է Եգիպտոսի առաջին վարչապետ Նուպար Փաշա Նուպարեանի: Ինչպէս նաեւ կ'անդրադառնայ ՀԲԸՄի բազմաթնոյթ գործունէութեան, Եգոպտոսի մէջ:

Իր խօսքը ըսած է նաեւ Եգիպտոսի Երգիծանկարիչներու Միութեան նախագահ Կոմաա Ֆարահաթ:

Գիրքին խմբագիրը, որ նաեւ «Երգիծանկարչութեան Յիշողութիւնը» ծրագիրը ստեղծողն է, երկար յառաջաբան մը ունի, որմէ ետք «Եգիպտոսի Ազգային Գրադարանին գաղտնիքը» յօդուածով հետեւեալը կը պատմէ.

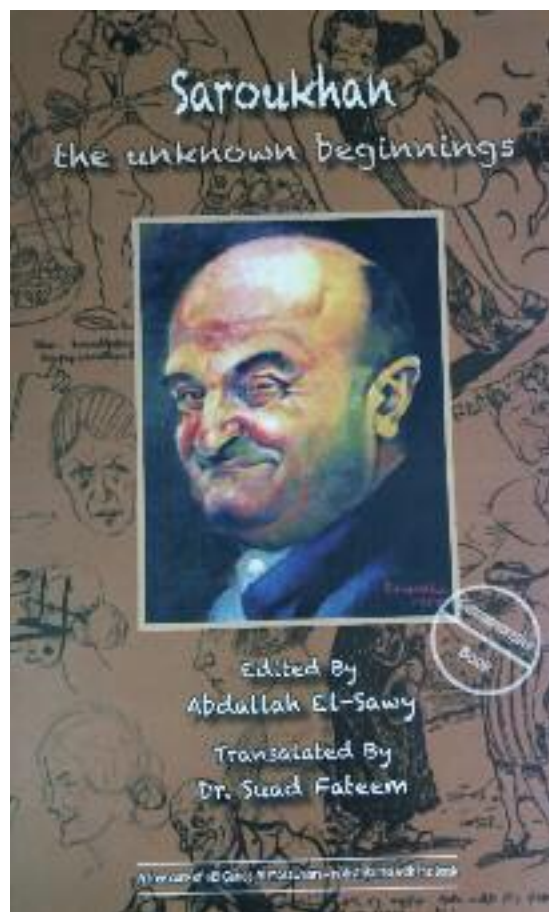
«Երկար տարիներ կրկնուելով արմատացած է այն համոզումը, թէ Սարուխանը Աւստրիայէն Եգիպտոս հրաւիրող Ապ-

տէլ Քատէր Էլ Շաննաուիին պարզապէս առաւ-փախաւին մէկը եղած է եւ թէ Ալկարիտա Ալմուսաուարրան («Պատկերագարդ օրաթերթ») բնաւ գոյութիւն չէ ունեցած, պրզապէս որովհետեւ գտնուած չեն օրինակներ, հակառակը հաստատող»:

Հակառակ անոր, որ Սարուխան «Արեւ» օրաթերթին մէջ իր գրա յուշերով մնրամասնօրէն կ'անդրադառնայ Շաննաուիի հետ իր յարաբերութեան, նամակագրութեան եւ եգիպտոս գալու պայմաններուն, սակայն մինչեւ օրս այդ գիրքը արաբերէնի թարգմանուած չըլլալուն, շարունակուած է տարիներով արմատացած համոզումը:

Մինչեւ Ապտալլա Էլ Սաուի, եգիպտոսի Ազգային Գրադարանի արխիւներուն մէջ կը հանդիպի խնդրոյ առարկայ այդ երկու օրաթերթերուն:

Այսօր միայն մէկ օրինակ գոյութիւն ունի անկէ եւ այդ մէկ օրինակն է, որ որոշ գաղափար ը կու տայ անոր հիմնադիր-խմբագրին՝ Ապտէլ Քատէր Էլ Շաննաուիի մասին: Այդ միակ օրաթերթին էջերուն պահուած են Սարուխանի եգիպտական շրջանի առաջին երգիծանկարները, բան մը որ կը հարստացնէ Սարուխանի կենսագրութիւնն ու եգիպտական երգիծանկարչութեան սկզբնաւորումի պատմութիւնը:

Մանրամասնօրէն նկարագրելէ ետք «Ալկարիտա Ալմուսաուարա»-ի առաջին թիւերը, թարգմանիչները ընթերցողին կը հրամցնեն Սարուխանի «Ինչպէս եգիպտոս Եկայ» յուշագրական էջերը:

ՇՔԵՂ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

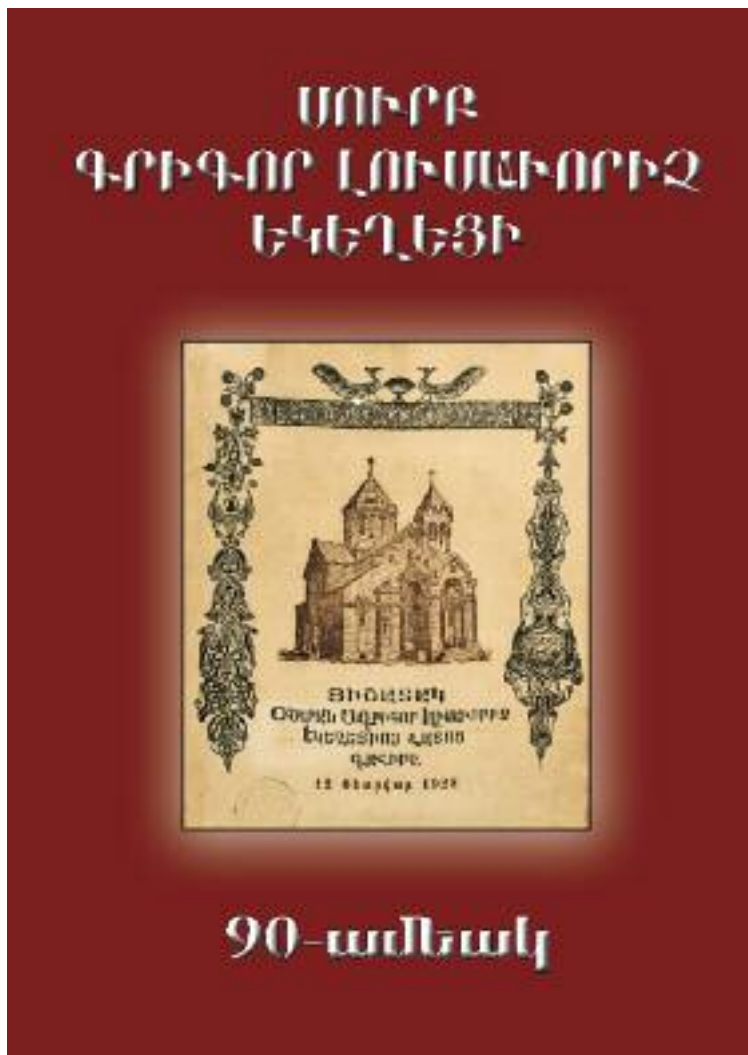
Գահիրեի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մայր եկեղեցւոյ 90-ամեակին առիթով եղած ցուցահանդէսին առընթեր, Գահիրեի Հայոց Առաջնորդարանը լոյս ընծայած էր մեծ եւ գեղեցիկ հաստոր մը, որ կ'ամփոփէ ցուցադրուած իրերու նմոյշներուն կողքին նաեւ հակիրճ պատմականը եկեղեցւոյ:

Գիրքը պատրաստուած է հոգեշնորհ Տ. Դերենիկ Աբեղայ Մահակեանի կողմէ, որ վերջին շրջանին, աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր կայք հաստատած է Գահիրէ եւ կը ծառայէ եկեղեցւոյ եւ գաղութին:

Գիրքին «Նախաբան»ին մէջ կը նշուի Եզիպտոսի հայոց թեմին վաղիմութիւնը եւ սոյն հրատարակութիւնը կը նկատուի «միջոց մը ... մեր յարգանքն ու խոնարհումը բերելու եկեղեցւոյ բարերարին (Գրիգոր Եղիայեան) եւ բոլոր անոնց, որոնք ազգանուէր ու մնայուն գործով կեանքի կոչած են հրաշագեղ այս կոթողը»:

Յաջորդ երեք էջերը կ'ամփոփեն եկեղեցւոյ կառուցման պատմականը եւ կարեւոր տեղեկութիւններ կը հաղորդեն:

Յուցադրուած եկեղեցական իրերուն կարեւոր մէկ մասը կու գայ նախկին Առաջնորդանիստ Ս. Աստուածածին եկեղեցիէն, որ գտնուած է Պէյն-էլ Սուրէյն

թաղին մէջ, բայց աւելի ուշ, 1965-66 թուականներուն քանդուած է, ջրանցքին վրայ կառուցուած ըլլալով:

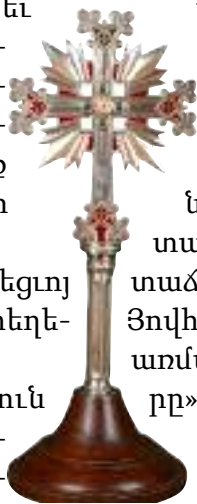
1923 թուականին ստացուած է եկեղեցւոյ շինութեան արտօնութիւնը, Ֆուատ Ա. թագաւորին կողմէ:

Պօղոս Փաշա Նուպարի առաջարկութեամբ է, որ Փարիզի Ս. Յովհաննէս հայոց եկեղեցիին ֆրանսահայ ճարտարապետին Լեոն Նաֆիլեանի յանձնուած է Գահիրեի նոր եկեղեցւոյ նախագծին պատրաստութիւնը:

Կառուցումը տեւած է երեք տարի եւ 1928 թուի Փետրուար 12-ին Առաջնորդ Տ. Թորգոմ Արքեպս. Գուշակեանի ձեռքով կատարուած է եկեղեցւոյ օծումը:

«Պարոն Նաֆիլեան գնահատելի յաջողութեամբ հետեւած է համադրական, աւելի ճիշդը՝ ընտրական մեթոտի մը: Ճարտարապետը ներշնչուած է Անիի Մայր եկեղեցւոյ յատակագիծէն, արտաքին կառուցուածքը Աղթամարի Ս. Իսա տաճարէն, զանգակատունը Արագածոտնի Յովհաննավանքէն, իսկ գմբէթը ընդհանուր առմամբ կը յիշեցնէ Ս. Էջմիածնի տաճարը»:

Իսկ եկեղեցւոյ ներքինին, մանաւանդ որմնանկարներուն մասին Թորքոմ Արքեպս. ըսած է.

«Ընդհանրապէս դասական եւ ռոմանթիք նկարչութեան տեսարաններու եւ դէմքերու վարժուած մեր նայուածքներուն քիչ մը խորթ կը թուին այս պատկերները. սակայն պէտք է ընդունիլ, թէ ինչպէս անվերապահօրէն յայտարարեցին գեղարուեստներու գիտական հասկացողութիւնը ունեցող բազմաթիւ օտար ու մեր ազգի հմուտ անձնաւորութիւններ, կրօնական նկարչութեան՝ հայկական արուեստի եւ որմնանկարի տեսակէտներէն դիտուած ատենին, իսկատիպ յաջողութիւններ են անոնք»:

Հետաքրքրական է եկեղեցոյ ինը զանգակներէն երեք մեծերէն մէկուն վրայի արձանագրութիւնը.

Աստուծոյ փառք, երկինքն ի վեր,
Որ պահպանեց հաւատքն հայուն,
Եւ հիւրընկալ այս ափերուն
Վըրայ կանգնեց իւր տաճարներ:

Ներկայացուած է նաեւ կենսագրութիւնը Գրիգոր Եղիայեանի, որուն կտակով է որ կարելի դարձած է եկեղեցոյ կառուցումը:

Գ. Եղիայեան երկու տարի որպէս թարգման աշխատել է տք Եգիպտոսի ռուսական

հիւպատոսարանին մէջ, կարգուած է փոխհիւպատոս:

Եղած է Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան հիմնադիր անդամներէն մէկը:

Օրուան Առաջնորդը՝ Թորգոմ Արք. այսպէս բնութագրած է բարերարը.

«Հասնելով բարձր դիրքի երբեք չմոռցաւ իր ազգն ու հասարակութիւնը: Ջուղայեցի արինը, զոր կը ժառանգէր իր օրմէն եւ ազգային մթնոլորտի մը տակ ստացած իր մաքուր նախակրթութիւնը անշեղ պահեցին միշտ իր մէջ իր ազգին զգացումը, զոր չկորսնցուց բնաւ, հակառակ որ վաղուց կորսնցուցած էր իր մայրենի լեզուին ծանօթութիւնը»:

Այս հակիրճ ծանօթութիւններէն ետք գիրքը, որ խորքին մէջ կարելի է ալ պոմ համարել, կը ներկայացնէ ցուցադրուած եկեղեցական մատեաններուն եւ իրերուն լուսանկարները, որոնք որոշ գաղափար մը կու տան Գահիրէի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցոյ մէջ պահուած կրօնական հարստութեան:

ՊԱՏԱՆՈՒՀԻՆ՝ ՄՐՑԱՆԱԿԱԿԻՐ

8 Յուլիս 2019-ին Ռիթա Գեորգեան նուաճած է առաջին մրցանակը արուեստագիտուհի Ամինա Համատիի «Համերաշխութիւն» խորագրուած նկարչական մրցումին, որ Արաբական Էմիրութիւններու հովանաւորութիւնը կը վայելէր:

Բացումը կատարուած է արուեստագէտ Ֆաուզի Մըրսիի կողմէ, Թագ իշխանի պատմական պալատին մէջ, տարբեր երկիրներէ ժամանած բազմաթիւ արուեստագէտներու ներկայութեամբ:

ՀԲԸՄԻ «ՄԻՈՒԹԻՒՆ» ՀԱՆԴԵՍԸ

1926 թուականին Գահիրեի Մխիթարեան վարժարանի մաթեմաթիկայի ուսուցիչ հայր Ռաֆայել Քոստան կոչ մը կ'ուղղէ հայկական թերթերու խմբագրական մարմիններուն (հաւանաբար սփիւռքահայ), ինը կէտերէ բաղկացած հարցարանով մը, խնդրելով պատասխանել եւ վերադարձնել:

Այստեղ ըսուած է.

«Հայ լրագրութեան պատմութեան մէջ՝ ապագայ սերունդը իրազեկ պահելու համար լրագրական կեանքին, Ձեր պատուական թերթի մասին ստոյգ տեղեկութիւններ հաղորդելու նպատակաւ, կը դիմենք Ձեզ՝ որպէս զի բարութիւնն ունենաք յանձն առնուլ ձանձրոյթը՝ պատասխանելու հետեւեալ հարցարանին»:

Անշուշտ այս հարցաթերթիկէն օրինակ մըն ալ կը հասնի խմբագրութեանը ՀԲԸՄԻ Միութեան «Միութիւն» թերթին, որ լոյս կը տեսնէր 1912 թուականէն ի վեր:

Շրջանակային Յանձնաժողովը անմիջապէս կը լրացնէ հարցաթերթը, որմէ պատճէն մը, ինչպէս բոլոր նամակներուն պատասխաններու պարագային, կը պահուի Միութեանս արխիւներուն մէջ:

Այս հարցաթերթը այսօր մեզի իրապէ՛ս ստոյգ տեղեկութիւններ կու տայ Միութեան առաջին թերթին՝ «Միութիւն»ի մա-

սին, մինչեւ իսկ նշելով անոր բաժանորդներուն թիւն ու անոնց ո՛րը ըլլալը:

Այստեղ կը ներկայացնենք այդ ինը հարցումները իրենց պատասխաններուն հետ միատեղ:

Ե՛րբ (տարի, ամիս, օր) հրատարակուած է եւ ո՛րը (երկիր, քաղաք, քաղաքամաս), ի՞նչ առիթով. առանձի՞ն ձեռնարկութիւն է թէ ընկերովի:

Պատասխան - ՄԻՈՒԹԻՒՆ ամսաթերթը սկսուած է հրատարակուիլ 1912 Յունուար 1ին, Գահիրեի (Եգիպտոս) մէջ, իբր պաշտօնաթերթ Հայկ. Բարեգ. Ընդհ. Միութեան: 1916 Յունուարէն սկսեալ կը հրատարակուի իբր երկամսեայ:

Կրա՞ծ է երբեք անունի փոփոխութիւն. ինչո՞ւ. եւ ի՞նչ են յաջորդող թերթերու անունները:

Պատ. Ոչ:

Որո՞նք կազմած են ու կը կազմեն խմբագրական մարմինը. ո՞վ խմբագրապետ, որո՞նք օգնական, արտօնատէր ո՞վ եւ ի՞նչ պայմանագրութիւն ունի առաջիններուն հետ:

Պատ. ՄԻՈՒԹԻՒՆը մասնաւոր խմբագրական մարմին, խմբագրապետը եւ այլն չէ ունեցած եւ չունի:

Ի՞նչպէս պահուած է ու կը պահուի թերթին գոյութիւնը. անձնակա՞ն միջոցներով, կուսակցակա՞ն օգնութեամբ, մեկե-

նասի՞ ձեռնտուութեամբ:

Պատ. Թերթին գոյութիւնը կը պահուի բաժանորդագրութեանց միջոցաւ, պակասծը կը լրացուի Հ.Բ.Ը.Միութեան պիւրճէէն:

Սեփական տպարան, յատուկ գրաշար, նկարիչ, սրբագրիչ ունեցե՞ր էք եւ ունի՞ք:

Պատ. ՄԻՈՒԹԻԻՆը կը հրատարակուի Հ.Բ.Ը.Միութեան սեփական տպարանին մէջ եւ ունի իր յատուկ գրաշարը: Մասնաւոր նկարիչ եւ սրբագրիչ չէ ունեցած:

Ո՞րչափ եղած է թիւն ընթերցող բաժանորդներուն եւ ամէնէն աւելի ո՞ր տարածուած է:

Պատ. Բաժանորդներու թիւը գրեթէ 7-800 է եւ թերթը ամէնէն աւելի տարածուած է Ամերիկայի մէջ:

Ի՞նչ են (էին) պատճառները թերթին առժամանակեայ կամ վերջնական դադարման, կամ փոփոխութեան արտաքին ծաւալին ու ներքին նիւթին:

Պատ. Դադարում եւ փոփոխութիւն չէ կրած:

Թերթին հրատարակութեամբ օգտուա՞ծ էք նիւթապէս թէ տուժած. հրատարակա՞ծ էք բացառիկ թիւեր եւ արտատպութիւններ:

Պատ. ՄԻՈՒԹԻԻՆը սկիզբէն ի վեր հրատարակութեան ծախքերը չէ գոցած, որով Հ.Բ.Ը.Միութիւնը իր պիւրճէէն կը լրացնէ պակասը: Մէկ բացառիկ թիւ մը հրատարակուած է 1926 Յուլիսին, նուիրուած Հ.Բ.Ը.Միութեան քսանամեակին:

Ո՞ր եւ է դրական կամ բարոյական ազդակ մը եղա՞ծ է թերթը հայ ժողովուրդի (ո՞ր դասակարգին) քաղաքական կամ մտաւոր կեանքին ու հայ գրականութեան. եւ ի՞նչ է այս մասին ունեցած իր մասնակի արդիւնքը:

Պատ. Թերթին հրատարակութեան նպատակը եղած է ծանօթացնել Հ.Բ.Ը.Միութեան կեանքն ու գործը ժողովուրդին. ան պարզապէս բրոքականօր միջոց մը եղած է Հ.Բ.Ը.Միութեան համար:

Կը տեսնենք, որ բաւական մանրամասնութիւններ կը պարունակէ այս հարցաթերթիկը Միութեանս առաջին հանդէսին՝

«Միութիւն»ի մասին:

Այս նոյն պատասխաններէն կ'իմանանք, թէ Միութեան քսանամեակին առիթով բացառիկ թիւ մը հրատարակուած է. կ'իմանանք նաեւ, որ այդ տարիներուն Միութիւնը ունեցած է իր սեփական տպարանը Գահիրէի մէջ, ինչ որ կը հաստատէ հիմնադիրներուն կամ անոնց յաջորդներուն համոզումը մշակոյթով եւ հաւատքը հայ գիրին ու գիրքին հանդէպ:

«Միութիւն»ը հրատարակուիլ սկսելէ առաջ, ՀԲԸՄ-ի հիմնադիր Կեդրոնական ժողովը 1911 թուականին իսկ կը տեսնէ անհրաժեշտութիւնը նման հանդէսի մը եւ շրջաբերականի մը միջոցով կը փոխանցէ այդ անհրաժեշտութիւնը Միութեան անդամներուն եւ համակիրներուն: Հոն կը կարդանք.

«Յորմէ հետէ Հայկ. Ընդհ. Միութիւնը ստացած է յարաճուն ծաւալում մը՝ բնագաւառի, ինչպէս եւ արտասահմանի մէջ, մասնայատուկ թերթի մը պէտքը հետզհետէ աւելի զգալի եղած է. այդ պէտքը ամէն օր կը մատնանշուի մեզի մէկէ աւելի Մասնաճիւղերու կողմէ»:

Այսքանը ըսելէ ետք շրջաբերականը կը թուէ նման ամսօրեայի մը անհրաժեշտութեան առաւելութիւնները, որոնց մէջ ամէնէն ցայտունը կը մնայ «Միութեան գործունէութեան համարատուութիւնը, օրը օրին՝ կանոնաւոր եւ մանրամասն»:

Այսօր, 113 տարիներու հեռաւորութենէն եւ Գահիրէի Միութեանս կեդրոնին մէջ պահուած արխիւներուն պրիսմակէն երբ կը դիտենք առաջին շրջանի գործունէութիւնը, չենք կրնար չհիանալ մանաւանդ այն թափանցիկ գործելակերպով, որ սկիզբէն իսկ եղած է այս Միութեան ոճը, ամէնէն յետին մանրամասնութեամբ հանրութեան ներկայացնելով Միութեան աշխատանքը, ելեւմտական հաշիւները, ստացուած նուիրատուութիւններն ու կտակները:

Երկրորդ կէտը, որ կը գրաւէ մեր ուշադրութիւնն ու կը հաստատէ հիացումը, ծրագրումի կատարելութիւնն է, սկիզբէն իսկ դրականներն ու ժխտականները յստակօրէն տեսնելու եւ յաճախ ժխտականները անպայմանօրէն շրջանցելու յա-

րատելութիւնը: Նոյնիսկ ամսաթերթ մը հրատարակելու ծրագիրը կ'ենթարկուի նոյն խղճամիտ մօտեցումին:

«Բայց որպէս զի այս ձեռնարկը, գէթ ներկայիս մէջ, բեռ չըլլայ Միութեան սնտուկին վրայ, քանի որ իր համեստ հատոյթները տակաւին ոչ իսկ կը բաւեն անհրաժեշտ ու անմիջական նպաստներուն, Կեդրոնական ժողովս իր որոշումը գործադրելէ առաջ յարմար սեպած է դիմել Միութեան բոլոր Մասնաճիւղերուն, ներկայացուցիչներուն եւ առհասարակ համակիրներուն, հասկնալու համար թէ ո՞ր չափով կարելի պիտի ըլլայ ապահովել ծախքերը, ըստ այնմ վերջնականապէս գործին ձեռնարկելու համար»:

«Առաջադրուած հրատարակութիւնը, ինչպէս ըսինք, պիտի ըլլայ ամսաթերթի ձեւով, հիմնական հիմա տասնվեց էջով, տարեկան 6 ֆրանքի բաժանորդագրութիւնով: Ազգային ականաւոր գրիչներու սիրայօժար աշխատակցութիւնը արդէն իսկ ապահովուած է»:

Շրջաբերականը ստորագրուած է Միութեան փոխ-ատենապետ Արթին Փաշա Եագուպի եւ Միութեան ատենադպիր տի-

ար Վահան Մալեգեանի կողմէ, 30 Ապրիլ 1911-ին:

Այսօր, երբ անելի քան հարիւր տարուան հեռաւորութենէ մը կը դիտենք «Միութիւնը»ը, չենք կրնար չգնահատել անոր կարեւորութիւնը, մանաւանդ իր սկիզբէն՝ 1912-էն մինչեւ 1915 թուականը, որովհետեւ այնտեղ բազմաթիւ տեղեկութիւններ եւ լուսանկարներ կը գտնենք Արեւմտահայաստանի տարբեր շրջաններուն մասին, ուր ՀԲԸՄիութեան մասնաճիւղեր եղած են:

Այսպէս՝ իւրաքանչիւր թիւի մէջ կը գտնենք երկու գլուխներ՝ «Հայկ. Բարեգ. Ընդհ. Միութեան կեանքն ու գործը» եւ «Միութեան մասնաճիւղերու գործունէութիւնը». այս երկու գլուխներուն տակ այնպիսի մանրամասնութիւններ պահուած են, որոնք կրնային կորստեան մատնուած ըլլալ Ջարդերէն եւ տեղահանութենէն ետք, բայց պահուած են այս թերթին էջերուն, համբերութեամբ սպասելով սրտցաւ եւ հմուտ պատմաբանին, որ վեր հանէ Արեւմտահայաստանի այդ ժամանակաշրջանի մոռցուած կեանքը:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՀԻՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

Երեք տարբեր անուններ ունեցած է, երեք տարբեր ժամանակաշրջաններու.

Ամենահին շրջանին՝ Kemet Քէմէթ, իրենք զիրենք ալ կը կոչէին «Քէմէթի ըմէջ ժողովուրդ».

Ինչ որ կը նշանակէր «սեւ հողերու ժողովուրդ»,

Նաեւ՝ Տէշրէթ, «կարմիր հողեր», անապատին ականարկելով:

Աւելի ուշ՝ «Հըթ Քա բթախ», «Բթախի Քայի տուն» իմաստով: Բթախը Մեմֆիսի շրջանին գլխաւոր աստուածն էր:

Այս բառն է որ յոյները չկարենալով հնչել (հ ձայնին պատճառով), վերածեր են Aigyptos-ի, զոր առաջին անգամ կը գտնենք Հոմերոսի «Ոդիսեւս»ին մէջ:

Միսր արաբերէն անունը կու գայ աքքատերէն *միսր* կամ *միդիզր* բառէն, որ պարզապէս «սահման», կը նշանակէ, որովհետեւ Եգիպտոսը այնքան հեռու կը թուէր այդ օրերուն, որ սահման էր կարծես:

Իսկ արաբները, որոնք եկած էին Արաբական Ծոցէն, չկարենալով հնչել Aigyptos բառը, զայն վերածեր էին Copti բառին:

ԹԵՐ ԵՒ ԴԷՄ ՀԲԸՄԻՈՒԻԹԵԱՆ

«Պտղատու ծառին քար նետողներ շատ կ'ըլլան» կ'ըսէ ժողովրդական առածը. ասիկա բնական երեւոյթ է մարդկային կեանքին մէջ, ուր տարբեր խառնուածքներ տարբեր տեսակի գործելակերպի կ'առաջնորդեն: Ամենէն տարածուած ախտը սակայն այն է, որ անգործ կամ գործելու փափաք չունեցող մարդիկ կը սկսին բնովել կատարուած լաւ աշխատանք մը, ծածկելու համար իրենց ծուլութիւնն ու անգործութիւնը:

Այսպէս է, որ ՀԲԸՄիութիւնը, իր հիմնադրութեան առաջին օրէն իսկ թիրախ դարձած է գանգատներու, չարախօսութեան կամ յերիւրանքներու: Սակայն միշտ ալ, ինչպէս սպասելի է արդէն Միութեան հիմնադիրներու ծանրակշիռ փառանգէն, պատասխան տրուած է նման չարախօսութեան, գիրով, մամուլի էջերէն կամ առանձին գրքոյկներով, հանդարտ ոճով եւ խօսքը հաստատելով փաստերով ու մանաւանդ թուանշաններով, երբ խնդիրը վերաբերած է նիւթականին:

Մեր ձեռքին տակ ունինք գիրքերու եւ գրքոյկներու երկու խմբաւորումներ. առաջինը կը վերաբերի Միութեան ստացած գնահատականներուն, ապագայի ծրագիրներուն եւ ընդհանրապէս հաշուետուութեան, իսկ երկրորդը՝ պատասխան է եղած չարախօսութիւններուն եւ յերիւրանքներուն:

1925 թուականին Գահիրէի ՀԲԸՄիութեան տպարանէն լոյս տեսած «Ճշդումներ եւ Լուսաբանութիւններ» գրքոյկին առաջին էջին կը կարդանք.

«Վերջերս ՀԲԸՄիութեան գործունէութեան նկատմամբ զանազան թերթերու մէջ երեւցան քննադատութիւններ, որոնք իրենց օգտակար կողմը պիտի ունենային անշուշտ, եթէ իրական տուիքներու վրայ հիմնուած ըլլային»:

Այսքանը ըսելէ ետք, գրքոյկը, որ Միութեան Գործադիր Ժողովին կողմէ հրա-

տարակուած է, «որոշ լուսաբանութիւններ եւ ճշդումներ» կու տայ «բոլոր այն խնդիրներուն մասին, որոնք նիւթ կը կազմեն այդ քննադատութեանց» եւ վեց կէտերու մէջ ամփոփուած հարցերուն մանրամասն պատասխաններ եւ լուսաբանութիւններ կը հայթայթէ, գրքոյկին ուր էջերուն մէջ: Նշենք այդ հարցերը.

Ա. ՀԲԸՄիութիւնը կը մեղադրեն, որ դրամատուներու մէջ անձեռնմխելի կը պահէ կարելոր գումար մը, փոխանակ զայն գործածելու հայութեան անմիջական պէտքերուն:

Բ. Միութիւնը իր դրամագլուխները օտար արժեթուղթերու վրայ կը պառկեցնէ: Առէք Հիմնական Դրամագլուխի ցուցակը, հոն կը գտնէք գերմանական, ֆրանսական, իտալական, եգիպտական, չինական, մինչեւ իսկ եթովպիական եւ թուրք փոխառութեան արժեթուղթերը, կ'ըսուի:

Գ. Միութեան ունեցած արժեթուղթերը դրամական անկումի եւ այլ պատճառներով ահագին կորուստներ ունեցած են, կ'ըսուի դարձեալ:

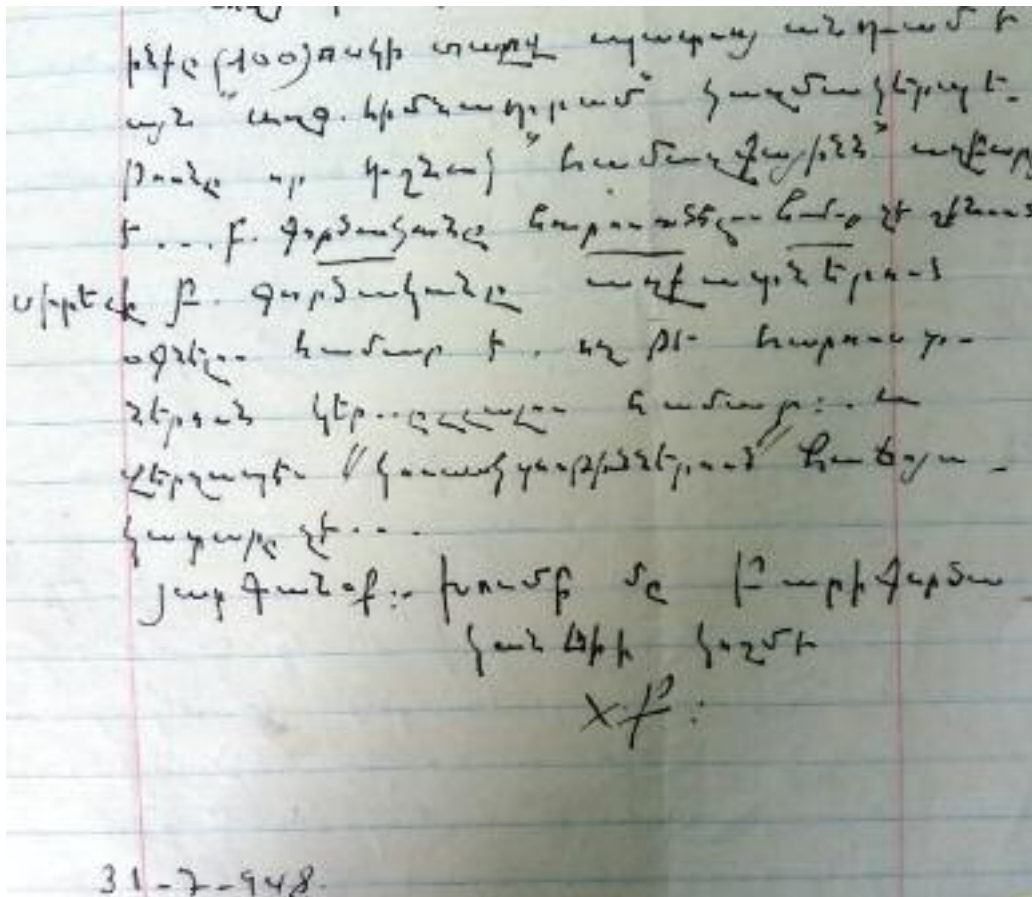
Դ. Շատ մը գոյքեր կան, որ գոյութիւն չունին այլեւս, շատեր բոլորովին արժեքնին կորսնցուցած են, բայց հաշուեցոյցերուն մէջ իբրեւ դրամագլուխ կ'անցնին եւ մեր աչքերը կը շլացնեն:

Ե. Մենք Բարեգործականէն աւելի բարձր գործեր կը սպասենք. ան չ'ընեն ինչ որ պէտք էր ընել. ան փոքր որբախնամի մը դերը կը կատարէ, կ'ըսեն քննադատները:

Զ. Միութիւնը կը մեղադրեն նաեւ, որ ասիկա Նիր Իսթի նման իր որբերը կը ցուրտ Սուրիոյ եւ Պաղեստինի մէջ:

Այս բոլորին սպառնիչ պատասխաններ տրուած են վերոյիշեալ գրքոյկին մէջ:

1950 թուականին Հալէպի մէջ լոյս կը տեսնէ «Հալէպի Բարեգործականի մեծ ու պզտիկ տղուկները» անունով գրքոյկնե-

րու շարք մը, թիւով տասը հատ, որ կը բացայայտէ Հալէպի ՀԲԸՄ-ի կարգ մը անդամներուն ապիկար կեցուածքը: Յաճախ յիշուած են անունները այն անձերուն, որոնք այս բողոքին եւ գրքոյկներուն տուն տուած են եւ կը մատնանշուի կացութիւն մը, որ յստակօրէն յռոյ է եւ կը վնասէ Միութեան աշխատանքներուն:

Թէ ի՞նչ եղած է այս գրքոյկներուն անդրադարձը, կ'երեւի պէտք է փնտռել Հալէպի ՀԲԸՄ-ի այդ թուականներու արխիւին եւ ատենագրութիւններուն մէջ:

Աւելի ուշ, 1963-ին Կեդրոնական Վարչական Ժողովը «ՀԲԸՄիութեան խօսքը Փարիզի պառակտիչ շարժումին մասին» խորագրով 80 էջանի գրքոյկ մը կը հրատարակէ, մանրամասնելով այդ շարժումին տուն տուող պատճառներն ու բանալով անոր ծալքերը:

Նոյնանման գրքոյկ մը լոյս կը տեսնէ 1994-ին, Նիւ Եորքի մէջ, «Փրկե՛նք ՀԲԸՄիութիւնը» խորագրով, ուր գլխաւոր կէտը հրաժարելու պահանջն է օրուան նախագահին:

Տակաւին կան արխիւներուն մէջ պահ

դրուած ձեռագիր նամակներ, որոնք ընդհանրապէս գրուած կը թուին ըլլալ «դատարկապորտ» անձերու կողմէ, որոնք ՀԲԸՄիութիւնը բնովելով կարծես ուզած են իրենց յանդգնութիւնը հաստատել:

Այս ձեռագիրներուն մէջ կարելի է գտնել գեղեցիկ եւ ընթեռնելի ձեռագրով նամակ մը, գրուած 1937 թուականին, որ ստորագրուած է «անդամ մը» եւ խորագրուած է «Մտերիմ գրոյց մը ՀԲԸՄ վարիչներուն եւ գործիչներուն» (հետ):

Այս նամակին մէջ կը խօսուի Գահիրէն ՀԲԸՄի շարքերուն միացած 27 նոր անդամներու մասին, որոնց վճարած մտից տուրքերուն եւ անդամավճարներուն գումարն է կարծեք, որ մտահոգած է նամակագիրը:

Նամակը այսպէս կ'աւարտի.

«Կը խնդրուի Բարեգործականի վարիչներէն եւ գործիչներէն չչպարեն, չի սքողեն իրենց գործերն ու գործունէութիւնները, բազմաձախս աղմուկներու եւ շողշողուն երեւոյններու տակ չպահեն կեղծարար պաշտօնեաներ, որոնք Միութեան կամ անոր մէկ նպատակին օգտակար ըլ-

լալու իրենց աշխատանքը կը խարդախեն ի վնաս Միութեան դրամին եւ կամ անոր հիմնական նպատակին. ՀԲԸՄ-ի ոգին, այսինքն ազգութեան մեծ նպատակը միշտ կը տուժէ անկէ. ձեր ուշադրութեան եւ հսկողութեան առէք զանոնք»:

1941 թուականին տիար Մ. Պալաեան, իր այնքան գեղեցիկ ձեռագրով երկար նամակ մը կը գրէ Տիար Հրանդ Նասիպեանի եւ կը բացատրէ բոլոր այն դէպքերը, որոնց պատճառով ինքզինք պարտաւոր կը զգայ հրաժարիլ Միութենէն, հակառակ իր բազմաբեղուն գործունէութեան. «Քսան տարիներ անդամակցելէ եւ օգտակար ըլլալէ վերջ, ցաւօք իմ անունս ջնջել կու տամ Ձեր պատճառով իսկ, իմ յոյժ պաշտելի Միութենէն»:

Կեդրոնական Վարչական ժողովը սակայն «անընդունելի» կը նկատէ այս հրաժարականը եւ կը խնդրէ, որ տիար Մ. Պալաեան ներկայ գտնուի «նորընտիր Մասնաժողովի առաջին նիստին, որ պիտի գումարուի Երեքշաբթի, 8 Յունիս, Երեկոյեան ժամը 7:30-ին»:

Սակայն Մ. Պալաեան, 7 Յուլիսի նամակով մը կրկին կը մերժէ մասնակցիլ նորընտիր Մասնաժողովին:

Խումբ մը տղաք, որոնք իրենք զիրենք «բարեգործականճի» կոչած են, 1948 թուականին դպրոցական տետրէ մը փրցուած էջերու վրայ գրուած իրենց նամակը այսպէս կը վերջացնեն.

«Սիրելի բարեգործականը աղքատներուն օգնելու համար է, ոչ թէ հարուստներուն կեր ըլլալու համար: Եւ վերջապէս կուսակցութիւններուն հաճոյակատարը չէ»:

«Յարգանօք՝ խումբ մը բարեգործականճի կողմէ»:

Սակայն այս բոլորին կողքին Միութիւնը չէ զլացած իր ստացած գնահատագիրներն ու քաջալերանքի խօսքերը եւս հանրութեան սեփականութիւնը դարձնելու:

1926-ին Միութեան հիմնադիր նախագահ Պօղոս Փաշա Նուպար երեք լեզուներով՝ հայերէն, ֆրանսերէն եւ անգլերէն, «Բաց Նամակ»ով մը կը դիմէ ՀԲԸՄ-իութեան բոլոր անդամներուն, անդրա-

դառնալով Միութեան առաջին քսան տարիներու աշխատանքին, մանաւանդ՝ գոյացած դրամագլուխին եւ իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ.

«Պէտք է խոստովանիմ, որ ես ինքս միշտ լաւատես եղած չեմ մեր Միութեան ճակատագրին մասին, մանաւանդ երբոր հիմնուեցաւ: Անշուշտ գիտէի թէ իր ազգօգուտ նպատակը, որ մեր ազգին կենսական պէտքերուն կը պատասխանէր, թանկագին համակրութիւններ եւ բազմաթիւ անդամակիցներ պիտի համախմբէր իր շուրջը, բայց ձեռք բերուած արդիւնքը այնքան անդին անցաւ իմ ակնկալութենէս, ձեր փոյթեռանդութեան, անձնուիրութեան եւ ազգասիրութեան շնորհիւ, որ զիս նոյնիսկ լաւատես դարձուցիք: [...] եւ մեր Միութիւնը ձեր շնորհիւ պիտի ունենայ փայլուն եւ բեղմնաւոր ապագայ մը»:

Երկու տարի ետք՝ 1928-ին 24 էջերով փոքրիկ գրքոյկ մը լոյս կը տեսնէ Փարիզի Ընդհանուր Տնօրէնութեան կողմէ, ուր ի մի բերուած են հայ ականաւոր դէմքերու գնահատականները:

Առաջին էջերը գրուած են վեց կոնդակներ, գրուած 1906-1914 տարիներուն, կաթողիկոսներ Խրիմեան Հայրիկի, Մատթէոս Իզմիրլեանի, Գէորգ Ե.ի, Սահակ Բ.ի, Եղիշէ Պատր. Դուրեանի եւ Պօղոս Պետրոս ԺԳ. Թէրզեանի կողմէ: Ասոնց կը յաջորդեն այլ եկեղեցականներու գնահատանքի խօսքերը, ինչպէս Մաղաքիա Արք. Օրմանեանի, Զաւէն վարդ. Տէր-Եղիայեանի, Ստեփաննոս Արք. Յովակիմեանի, Յակոբ Եպս. Աշոտի, Բաբգէն Եպս. Կիւլէտերեանի, Պետրոս Եպս. Սարաճեանի, Թորգոմ Եպս. Գուշակեանի, Վահրամ Եպս. Մանկունիի եւ այլ կղերականներու կողմէ, որոնց կը միանան բազմաթիւ հայ եւ օտար դէմքեր, որոնք խորապէս կը գնահատեն ՀԲԸՄ-իութեան կատարած ազգասիրական աշխատանքը:

Այս բոլորը անգամ մը եւս կը հաստատեն ժողովրդական այնքան իմաստուն խօսքը, որով սկսած էինք մեր այս գրութիւնը՝ «Պտղատու ծառը միշտ կը քարկոծուի»:

Մեր արժեքները

Քիրազ

«Քիրազի գծագրությունները, որոնք ատեն է մը ի վեր լոյս կը տեսնեն “Իմաժ”ի մէջ, հասարակութեան ուշադրութիւնը հրաւիրած էին այս սարսափելի մանուկին վրայ, որ օժտուած է սրամտութեամբ եւ տաղանդով: Ան մատիտի հարուած մը ունի այնքան հատու, որքան իր անողոր ղիտողականութիւնը»:

Ասոնք խօսքերն են արուեստի ֆրանսացի քննադատ Ռոպեր Պլումի, գրուած դեռ 1945 թուականին:

Քիրազ անունին հետ շա՛տ հին պատկեր մը կու գայ աչքիս, յուշ մը, որ այնքան սիրելի է ինձի համար, որքան առեղծուածային:

Մօրաքոյրս բաժանորդ էր Jours de France շաբաթաթերթին եւ կարդալէ ետք կու տար մեծ մօրաքրոջս, որ յետոյ կը փոխանցէր իր փոքր քրոջ՝ մօրս: Երբ հանդիպէին, երեք քոյր կը քննարկէին իրենց կարդացածները, յետոյ թերթը կը մոռնային սեղանին: Անմիջապէս կ'առնէի, ամենէն առաջ կը դարձնէի վերջին էջը եւ հմայուած, երկա՛ր կը դիտէի Քիրազ ստորագրուած գծանկարները երկարասրունք եւ այնքան գրաւիչ ֆրանսուհիներուն: Ե՛րբ էր որ առաջին անգամ մտածեցի, դիտելով անունին շատ ինքնուրոյն K-ը՝ «Այս մարդը պէտք է հայ ըլլայ»: Այդքան միայն: Թէ ինչո՞ւ պէտք է հայ ըլլայ, երբ «քիրազ» (կեռաս) բառը շատ դիւրաւ կրնայ արաբերէն կամ թրքերէն նկատուիլ: Հարցումս կրկնուեցաւ Jours de France-ի իւրաքանչիւր թիւին հետ, մինչեւ մօրաքոյրս իր ընտանիքով գաղթեց եւ ա՛լ թերթը չտեսայ: Մտածումը սակայն մնաց եւ մնաց առանց որոշ հաստատումի:

Կէս դար ետք եկայ Գահիրէ, ծանօթացայ շատերու, մանաւանդ մշակոյթի ծիրէն ներս եւ յանկարծ Քիրազ անունը ականջիս դպաւ:

-Ո՞վ:

-Քիրազը, մօրեղբայրս, երգիծանկարիչը, Փարիզ:

-Մօրեղբա՞յրդ, Փարի՞զ, մինչեւ հիմա՞:

-Այո՛:

Նայիրի Համբիկեանը շատ զարմացեր էր, թէ ինչո՞ւ այդքան զարմացեր էի: Եթէ գիտնար, թէ որքա՛ն մտածեր եմ

Քիրազի եւ իր նկարներուն մասին, պիտի հասկնար թէ ինչո՞ւ այսքան ուրախ եմ. պարզապէս կը հաստատէի, թէ հայ է հայ գացող անտես, յաճախ շատերու համար անզգալի կապ մը կայ. այն օրերու ութ տարեկան աղջնակը սխալած չէր իր զգացողութեան մէջ՝ «Այս մարդը պէտք է հայ ըլլայ» եւ «առեղծուած»ը լուծուեր էր. ահա թէ ինչո՞ւ այդքան ուրախ էի:

Քիրազ այսօր ինիսունը անց է թէւ, բայց եռանդուն կերպով կը շարունակէ ոչ միայն ստեղծագործել, այլ նաեւ երգիծանկարչութեան դասեր տալ աշխարհի տարբեր քաղաքներուն մէջ:

Այդպիսով՝ Քիրազ շատ աւելի «ընտանի» անուն մըն է օտարներուն, քան մեզի համար: Այս երեւոյթը յաճախ կրկնուող բան մըն է սփիւռքահայ իրականութեան մէջ, ուր անհատական յաջողութիւնները մի՛շտ աւելի արդիւնաւէտ են, քան հաւաքականը, որ խորքին մէջ «հաւաքական» կոչել իսկ կարելի չէ, զանազան պատճառներով, որոնց գլխաւորը մեր ... անմիաբանութիւնն է: Նախ օտա՛րը պէտք է հաստատէ մեր աժեքներուն արժէքը, որ յետոյ մենք, հաւաքաբար, ընդունինք այդ արժէքին արժէք ըլլալը: Շուտասելուկի պէս կը հնչէ, բայց տխուր իրականութիւն է ... Այստեղ սակայն կարելորը Քիրազն է եւ իր տեղը միջազգային **քարթունիսպ**ներուն մէջ:

Պոլսէն Գահիրէ գաղթած ծնողներու զաւակները՝ Լեւոն Քիրազեան եւ Էլիզ Սէթեան-Քիրազեան ծնունդ տուած են

Էդմոն Քիրազեանի 1923 թուականին, Գահիրեի մէջ: Էդմոն ծնողքին երկրորդ զաւակն է, իր երկուորեակ քրոջ՝ Անահիտին հետ, անդրանիկ զաւկէն՝ Տիգրանէն ետք եւ ամենէն փոքրէն՝ Հայկէն առաջ:

Փոքրիկ Էդմոն իր նախնական ուսումը ստացած Գահիրեի Ազգային Նուպարեան վարժարանէն ներս: Ապա յաճախած է Գահիրեի ֆրանսական գոլէճը:

Քիրազի առաջին ծաղրանկարը հրատարկուած է եգիպտական «Ալ Մուսաուէր» թերթին մէջ, 17 տարեկանին: Նոյն այդ շրջանին աշխատակցած է նաեւ «Արեւ»:

1946-ին Քիրազ կը տեղափոխուի Ֆրանսա, ուր մինչեւ օրս կ'ապրի (Փարիզ):

Քիրազի անունը սկսած է փայլիլ իր նշանաւոր «Փարիզուիիներ» շարքով, նկարուած «Jours de France» հանդէսին համար: Բարակիրան, երկար սրունքներով, գեղադէմ, միշտ շքեղ հագուած, անժպիտ եւ սրամիտ փարիզուիիներու այս շարքին հիման վրայ 1960-ականներուն նաեւ պուպրիկներ ստեղծուած են, որոնք այսօր հազուագիւտ հաւաքածոներու մաս կը կազմեն: «Փարիզուիիներ» շարքը աւելի ուշ առանձին հատորով լոյս տեսած է:

Այսօր Քիրազ մէկն է համաշխարհային հռչակ նուաճած երգիծանկարիչներէն, որոնք իրենց խիստ ուրոյն ոճով կը տարբերին շատերէ:

Ստացած է Ֆրանսայի «պատուոյ լէգէոն» շքանշանն ու Փարիզի պատուաւոր

քաղաքացիի կոչումը:

Հրատարակած է հետեւեալ գիրքերը, որոնց շարքին տեղ գտած է թերեւս միակ հայերէն գիրքը՝ Գահիրեի «Ջահակիր» թերթին որպէս յաւելուած լոյս տեսած Քիրազի եգիպտական շրջանի գծանկարները ամփոփող հատորը, 2019 թուականին.

Lissi, Diogène, 1954

Carnet de belles, (Գեղեցկութեան նօթատետր) Pulcinella, 1959

Les Parisiennes (Փարիզուիիներ), Denoël, 1963

Les Parisiennes au volant, Denoël, 1966

La Parfaite Secrétaire (Կատարեալ քարտուղարը) Denoël, 1967

Parlez-moi de moi : les Parisiennes (Խօսիր ինձի ինքզինքիս մասին) Denoël, 1973

Sonate à quatre mains (Քառձեռն սոնաթ) Filipacchi-Denoël, 1978

Les Femmes de Kiraz, (Քիրազի կիները) Plon, 1985

Les Parisiennes se marient, (Փարիզուիիները կը պսակուին) Assouline, 1994

Je les aime comme ça (Ջիրենք այդպէս կը սիրեմ), Denoël, 2000

Jamais le premier soir (Երբեք առաջին գիշերը), Denoël, 2001

Kiraz dans Playboy (Քիրազ Playboy հանդէսին մէջ), Denoël, 2002

Elles et moi (Աղջիկներն ու ես), Denoël, 2003

Mini drames, Denoël, 2005

Մ. Երամեան Գահիրէ

ՀԱԼԷՊԻ ՊԱՐՈՆ ՊԱՆԴՈԿԸ

1999 էր, մեծ հայրիկիս, Սարուխանի հարուստ գրադարանէն ինծի վիճակուած գիրքերէն հատ մը թղթատելու ժամանակ, բացիկ մը ինկաւ էջերուն մէջէն: Պարապ, խաղաղ, ծառազարդ փողոցի մը վրայ երեք յարկանի քառակուսի շէնք մը, պայծառ, կապոյտ երկնքին տակ գրաւած էր նկարին մեծ մասը, վերի աջ անկիւնը “Baron Hotel – Alep 1940” գրութեամբ:

Ետեւը, փոխանակ գրութեան, գծագրութիւն մը կար ... խոշոր քիթով, հաստ յօնքերուն ներքեւ նուազուն կոպերով, տարիքոտ, սակայն վճռական կզակով ու գոհունակ գլխու բռնուածքով տղամարդու մը կիսադէմ ուրուագիծն էր, մեծ հօրս մատիտով գծուած:

Թուական չկար գծագրութեան տակ, միայն գրութիւն մը՝ «Պարոն Պանդոկին տէրը»: Հաւանաբար Սարուխան 1959-ին Հալէպ գտնուած ժամանակ, իջեւանած էր Պարոն Պանդոկ, որ այդ ժամանակ քաղաքին միակ պանդոկն էր ու չկարողանալով անտարբեր մնալ ի տես սեփականատէր պարոն Մազլումեանի հետաքրքրական դիմագիծերուն հանդէպ, դիմացը գտած բացիկին ետեւը քանի մը վայրկեանի մէջ, արագ ու ստոյգ գիծերով անմահացուցեր էր զայն:

Թէ ինչո՞ւ, ըստ իր սովորութեան, այդ փոքրիկ երգիծանկարը չէր նուիրած պարոն Մազլումեանին ու հետը Գահիրէ բերած էր, պիտի մնայ առանց լուսաբանութեան:

Այդ բացիկը քանի մը ամիս մնաց սեղանիս վրայ ու շրջան մը գործածեցի զայն, որպէս էջանիշ կարդացած զանազան գիրքերու ու յետոյ մոռացութեան մատնուեցաւ:

Վերջերս Le Progres Egyptien օրաթերթին մէջ հանդիպեցայ յօդուածի մը, որուն մէջ մանրամասնութիւններ կային Պարոն Պանդոկին մասին: Հալէպի մէջ պանդոկ շինելու գաղափարը յղացումն էր Անատոլի Մազլումեան գերդաստանէն տիկինի մը, որ 1870-ին դէպի Երուսաղէմ ուխտագնացութեան ժամանակ անցած էր Հալէպէն ու զարհուրած հոն գտնուած իջեւաններուն խղճալի վիճակէն: Ան կ'որոշէ շինել արդիական յարմարութիւններով օժտուած իջեւան մը՝ Արարատ պանդոկը, որ 19-րդ դարու վերջաւորութեան Հալէպի առաջին պանդոկը եղած է:

Տիկին Մազլումեանի որդիները՝ Օննիկն ու Արմենակը Առաջին Աշխարհամարտէն առաջ, 1909-ին Հալէպի **հին քաղաքին** մերձակայ պարտէզներուն մէջ կը կառուցեն նոր պանդոկի մը առաջին յարկը ու զայն կը կոչեն «Պարոն Պանդոկ»: Երկրորդ յարկը կը բարձրանայ 1911-ին, իսկ երրորդը՝ 1940-ին: Քառասունութ արդիական ու հանգստաւէտ սենեակներով, շքեղ ճաշարանով եւ ըմպելարանով պանդոկը պարծանքն էր Հալէպի, ուր ականաւոր իշխաններ, դիւանագետներ, դերասաններ ու գրագէտներ իջեւանած

են տարիներու ընթացքին:

Երկու աշխարհամարտերու եւ քանի մը յեղափոխութիւններու տոկացած հինաւուրց Պարոն Պանդոկը խիստ տուժած է 2011-ին բռնկած Սուրիոյ քաղաքացիական պատերազմին պատճառով:

Նոյեմբեր 2014-ին պանդոկին միակ ժառանգորդը՝ Արմէն Մազլումեան կը ստիպուի փակել զայն, կրած լուրջ վնասներուն պատճառով, որովհետեւ շէնքը կը գտնուի քանի մը մեթր հեռու այն գիծէն, որ կը բաժնէր Սուրիական կառավարութեան հաւատարիմ ուժերը ապստամբ ուժերէն:

«Այս պատմական շէնքը իր ինչքերով ու յիշատակներով անորոշ ճակատագրի մատնուած է», կ'ըսէ Արմէն Մազլումեանի այրին՝ տիկին Ռուպինան, մէկ ձեռքով տակաւին պինդ բռնած պանդոկին սենե-

ակներուն բանալիներու տրցակը, իսկ միւսով շոյելով իր հաւատարիմ շան գլուխը:

Հիմա որ Հալէպի վիճակը բաւական կայուն է ու ապահով, պէտք է խորհիլ Պարոն Պանդոկը վերակենդանացնելու մասին, ինչ որ մեծածախս նորոգութեանց կը կարօտի:

Ինչպէս որ 1999-ին Պարոն Պանդոկի բացիկը դիպուածով ձեռքս անցած էր, 2019-ին ալ, 30 տարի ետք, յայտնուեցաւ դիմացս հին թղթածրար մը աչքէ անցընելու

ժամանակ: Կարծէք Մազլումեան ընտանիքին նահապետը կ'աւետէր լաւ ժամանակներու վերադարձն ու Պարոն Պանդոկի վերականգնումը:

Սօսի Ներերեան-Յակորեան

ԳՈՅԱՏԵԻԵԼ, ՍԱԿԱՅՆ ԻՆՉՊԷՍ

Հակառակ որ օդը բաւական ցուրտ էր, Թորոնթոյի Canada's Wonderland-ը սաստիկ խճողուած էր այդ Շաբաթ օր: Շուրջս սուրացող, բարձրացող, թաւալող ու յանկարծ ձգողական ուժին յանձնուող սարսափազդու խաղալիքներէն զատ, զիս կը հետաքրքրէր ցեղերու, գոյներու եւ լեզուներու խառնարանը, որ իսկապէս մարդկային Նոյան Տապան մըն էր:

Ընտանիքին երիտասարդներն ու փոքրիկները հմայուած հրաշալի խաղալիքներով կ'ուզէին բոլորը նստիլ, իսկ ես, իրենց գոյքերուն տէր կանգնելու պատրուակով, ցած ցանկապատի մը վրայ նստած ականարկս պտըտցուցի չորսդին:

Ինձմէ քիչ հեռու կանգնած էր բարտիի հասակով, ձիգ մարմինով, փարթամ պե-

խերով, գլխուն հոյակապ մանիշակագոյն փաթոցով (turban), թխադէմ, միջին տարիքի անձ մը, որուն քով « անյարմար կացութիւններ փարատող» ժպիտով, միջահասակ, բարակ մետաքսեայ հնդկական տարազը վերարկուով ծածկած, Հոփ Երանելիի համբերատար նայուածքով կին մը կար:

Թորոնթօ հասնելէս ի վեր յաճախ տեսած էի գլխու փաթոցով այրեր եւ տեղեկացած, թէ անոնք Հնդկաստանի հիւսիսի Բունճապ շրջանէն Սիխ միաստուած աղանդին կը պատկանին: Ըստ իրենց ականութիւններուն, անոնք իրենց մազը ծնունդէն մինջեւ մահ երբեք չեն կտրեր եւ միշտ ծածկած կը պահեն զայն, որպէս յարգանք իրենց Աստծոյն:

Այս տեղեկութեան թափանձելէս ի վեր սկսայ նշմարել փոքրիկ տղաք, որոնց գլուխներուն գագաթը հաւաքուած մազերը ծածկուած էին թաշկինակով մը: Իսկ որոշ տարիքի մը հասնելէ ետք գլուխներնուն վրայ գունաւոր փաթթոցներ կը կրեն:

Այրը համբերութեամբ ու ներողամիտ աչքերով կը դիտէր շուրջը եւ ամէնայն ջերմեռանդութեամբ կը կիրարկէր իր կրօնին առաջին ուսուցիչ Nanak-ի գլխաւոր պատուիրանը, որ կը շեշտէ՝ «հաւասարութիւն եւ սէր համայն մարդկութեան»: Հաւանաբար պատուարժան Nanak-ը բնաւ չէ կրցած երեւակայել թէ «համայն մարդկութիւն»ը կրնայ գտնուիլ մէկ տեղ՝ Canada's Wonderland-ի մէջ, ուր աշխարհի ցեղերուն եւ կրօններուն նմոյշները միասին կը գուարճանային:

Շատ չանցած, Սիխ զոյգին մօտեցան երիտասարդ այր եւ կին մը իրենց երկու մանչուկներով, կտրուած մազերով և թաշկինակէ ու փաթթոցէ զուրկ գլուխներով: Մարդը մեծ յարգանքով հնդկերէն խօսեցաւ պատկառելի Սիխին հետ, հաւանաբար հայրն էր, որ այցի եկած էր «երկրէն», ապա կտտրած-թափած անգլիերէնով խօսակցութիւնը շարունակեց զաւակներուն հետ:

Արձանի կերպարանքով կանգնած էր հայրը, անթարթ, արտայայտութիւնէ զուրկ աչքերով կը հետեւէր իր որդւոյն եւ թոռներուն. միայն բերնին աջ կողմի պրկումը կը դաւաճանէր իր յուզումը ի տես թոռներուն մայրենին անգիտանալուն: Երանի՛ թէ ան նստած ըլլար մութ, սարսափելի սենեակներու մէջէն անցնող կառք մը, որուն ծայրը անպայման լոյսի նշոյլ պիտի երեւէր. սակայն ոչ, յոյսի նշոյլ չկար իր ընտանիքին փրկութեան համար: Իր ընտանիքին այս մէկ ճիւղը պիտի շարունակէր աճիլ աններդաշնակ կերպով, այս օտար ափերուն վրայ:

Որդին նկատած հօրը այլայլումը, խուլերու հետ խօսելու նման բարձրաձայն ու հատիկ-հատիկ հնդկերէն բառեր կ'արտասանէր իր զաւակներուն յուսալով, որ անոնք իրենց մայրենիով պատսխանէին, սակայն իր ճիգերը ի թերեւ ելան, անոնց

պատասխանները կ'ըլլային անգլիերէն:

Սիխը վրդոված էր, թոռներուն անուններն անգամ աղաւաղուած էին «Սանու»ն եղած էր Սամ, փոքրիկ «Ակամճիթ»ը՝ Ակի, իսկ որդին ծերբազատուած էր աւանդական մազերէն, իր գլխու փաթթոցէն, իսկ թոռները՝ ամէն ինչէ որ կը պահպանէր իրենց հնքնութիւնը: Անոր միտքին մէջ յուսախափութեան հոսանքները վերելը թաւալող roller-coaster-ին նման անխնայ պտոյտներ կ'ընէին իր ուղեղին մէջ, առանց մէկ ելք իսկ գտնելու:

Հարսը արդէն ոչ մէկ ճիգ կ'ընէր զաւակներուն հետ հնդկերէն խօսելու, ան մեծ հպարտութեամբ, հնդկական շեշտով անգլիերէնով կ'արտայայտուէր:

Իր որդոյն ընտանիքը անտարակոյս ինկած էր յառաջադէմ երկիրներու ճուլարանին մէջ, ուր թոռները արդէն իսկ ծուլուիլ սկսած էին չինացի, ճափոնցի, հնդիկ, ամերիկեցի, արաբ եւ հայ մատղաշ սերունդներուն հետ:

Եթէ 20 միլիոն համրուող Սիխերու այս ներկայացուցիչը յուսահատութեան ապրումներ ունեցաւ ի տես իր թոռներուն այլասերումին, հապա մենք, ափ մը հայերս ինչ՞ պէտք է զգանք:

Սօսի Ներեդեան-Յակոբեան

ՀՆԴԿԱՀԱՅ ՎԵՐՁԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Հնդկաստանի Մուլմայ քաղաքին հարաւային կողմը, Քալա Կօտա շրջանին մէջ կը գտնուի հայկական Սուրբ Պետրոս եկեղեցին, որ կառուցուած է 223 տարիներ առաջ, Մուլմայի հայերուն համար, որոնք վաղուց այս քաղաքը գաղթեր եւ հաստատուեր են:

Եկեղեցին աչքի կ'իյնայ իր գեղեցկութեամբ եւ ճոխութեամբ, սակայն երկար տարիներ փակ մնացած է:

Մետաքսի հայ վաճառականներ Հնդկաստանի հիւսիսային Սուրաթէն եւ Մալապար քաղաքներէն եկած եւ հաստատուած են Մուլմայ. աւելի ուշ հայեր եկած են նաեւ Պարսկաստանէն, Իսթանպուլէն եւ Պէյրութէն, քրիստոնէտադարձ քաղաքականութենէն խոյս տալով:

Հայերը եղած են ոսկերիչներ, ադամանդի եւ համեմներու վաճառականներ: Կ'ըսուի թէ մեծահարուստ հայ մը՝ Յակոբ Պետրոս (հաւանաբար՝ Պետրոսեան), Պարսկաստանի Համատան քաղաքէն, 1796 թուականին կառուցեր է այս եկեղեցին:

Այսօր Մուլմայի հայերուն թիւը ... մէկ է, իր եօթանասուններուն մէջ կ'ին մը՝ Զապէլ Ճոշի, որ իր օրերը կ'անցընէ Մուլմայի եւ Գանատայի միջեւ, ուր կ'ապրի իր երեք դուստրը, երբեմն ալ՝ Պէյրութ, ուր կ'ապրի իր քոյրը:

Զապէլ Ճոշի Մուլմայ եկեր է 1972 թուականին, երբ ամուսնացեր է կուճարաթցի վաճառական Քիշոր Ճոշի հետ:

«Այստեղի հայերը մերուած էին շրջապատին եւ ուրախ էին հոս ապրելով» կ'ըսէ Զապէլ, որ երբ գիտցեր է հայոց եկեղեցիին գոյութիւնը, ինք եւս սկսեր է հոն յաճախել:

«Տասնհինգ հայեր էինք եւ ամէն Կիրակի իրարու կը հանդիպէինք եկեղեցիին

մէջ: Այսօր անոնք բոլորն ալ մահացեր են»:

Վերջերս Ս. Պետրոս եկեղեցին կրկին բացու իր դռները, բայց այս անգամ ոչ թէ հայերուն, այլ՝ Հնդկ Ուղղափառ եկեղեցւոյ հաւատացեալներուն համար, որոնք ճանչցուած են որպէս Մալանքարա Ուղղափառ Սիրիան եկեղեցիի զաւակներ:

Հնդկ Ուղղափառ եկեղեցւոյ հաւատացեալներէն Թոմաս Վարուկէզ ինք է որ վերջին տասը տարիներուն հոգ տարած է եկեղեցիին սիրայօժար կերպով. «-Մեծ գոհունակութիւն կը պատճառէ ինծի ասիկա, թէեւ մեր եկեղեցին չէ, բայց հոգեպէս կը ներշնչէ զիս» ըսած է Թոմաս Վարուկէզ:

«Հայ եւ Հնդկ ուղղափառ եկեղեցիները քոյր եկեղեցիներ են. մենք յաճախ միասնաբար ընկերային գործունէութիւն կ'ունենանք, ինչպէս աղքատ թաղամասերու մէջ դպրոցներ բանալ, ուր աշակերտները ձրի ուսում կը ստանան» կ'ըսէ հայր Աբրահամ Ժոզէֆ:

Այն քրիստոնէտները, որոնք մալայալամ լեզուն կը խօսին, ամէն Կիրակի մեծ եռանդով ներկայ կ'ըլլան Կիրակիի պատարագին, Ս. Պետրոս եկեղեցւոյ կամարներուն տակ, ուր ասկէ ետք նոյն Աստուծոյ ուղղուած նոյն աղօթքները փոխանակ հայերէնի, հնդկերէն-մալայալամ լեզուով պիտի հնչեն:

ԵՐԿՈՒ ԼՈՒՑԿԻՆԵՐ

Օր մը մարդ մը կը ճամբորդէր Գալիֆորնիոյ անտառներուն մէջ, երաշտ եղանակին, երբ հասարակածային հովերը կը փչեն: Երկար ճամբայ էր կտրած եւ յոգնած էր ու անօթի: Ձիէն իջաւ ծխամորճը վառելու համար, բայց երբ ձեռքը գրպանը տարաւ, միայն երկու լուցկի գտաւ: Զարկաւ առաջինը, որ չվառեցաւ:

պէս պիտի բոցավառէր մինչեւ գագաթի ճիւղերը եւ այդ երկար ջահին բոցը ինչպէ՛ս հովը պիտի առնէր ու սփռէր դիրավառ անտառին մէջ: Կը լսեմ թոպէ մը վերջ հովին ու հուրին միացեալ ձայներուն մռնչիւնը այս հովիտին մէջ, կը տեսնեմ ինքզինքս, որ կը վազէ փրկուելու համար եւ թռչող հրդեհը կը հալածէ զիս ու կ'երթայ առջեւէս բլուրներուն վրայէն: Կը տեսնեմ այս հաճելի անտառին

-Ահա՛ աղուոր կացութիւն մը,- ըսաւ ճամբորդը ինքն իրեն,- կը մեռնիմ ծովսի մը համար եւ միայն մէկ լուցկի ունիմ, որ վստահաբար կրակ պիտի չառնէ: Այսքան անբախտ արարած եղա՞ծ է երբեւէ: Սակայն ենթադրենք, թէ վառեմ լուցկին ու ծխեմ, ապա կայծերը թօթուեմ հոս՝ խոտերուն վրայ: Խոտը կրնայ կրակ առնել, որովհետեւ արեթի պէս չոր է. եւ մինչ դիմացի խոտերը մարելով զբաղած ըլլամ, անոնք կրնան տարածուիլ, ետիս անցնիլ ու հասնիլ սա կաղնիին: Նախ քան որ կարենայի խոյս տալ, ան պիտի բոցավառէր: Թաւուտին վերեւ կը տեսնեմ մամռապատ նոճի մը, ան ալ վայրկենա-

այրիլը օրերով եւ արջառին խորովումը եւ աղբիւրներուն ցամքումը եւ կործանած ագարակապանը եւ իր տղաքը աշխարհի երեսին նետուած: Ի՛նչ աշխարհ մը կախում ունի այս պահէն:

Ասոր վրայ, զարկաւ լուցկին, որ կրակ չառաւ:

-Փա՛ռք Աստուծոյ,- ըսաւ ճամբորդը եւ ծխամորճը գրպանը դրաւ:

Ռապրոթ Լուիզ Սթիվընսըն

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ

- Սեւ է հաւը, բայց ճերմակ հաւկիթ կ'ածէ:
- Ժամուն մօտիկ, Աստուծմէ հեռու:
- Ծառը քանի բերք ունենայ, գլուխը կը կախէ:
- Վատ օրը կ'աղէկնայ, վատ մարդը չ'աղէկնար:
- Շաքարը անուշ է, ամմա հացին տեղը չի բռնէ:

ԺՊԻՏ

- Յակո՛բ, ինչո՞ւ բարեկամիդ թաղումին ներկայ չեղար:
- Ինք իմ աղումիս ներկայ պիտի ըլլա՞յ որ ...

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

- Այն յոգնութեամբ, որով մէկը իր մէկ հատիկ զաւակը կը շփացնէ եւ կ'աւրէ, կրնայ երեք տղայ կրթել:
- Իր ձեռքերով աշխատողը գորԱւոր մըն է, ձեռքերն ու խելքը գործածողը՝ արհեստաւոր է, իսկ ան որ կ'աշխատի ձեռքերով, ուղեղով եւ սրտով, արուեստագէտ մըն է:

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ

1957 թուականին Գահիրէի Կենդանաբանական պարտէզ այցելողներուն թիւը եղած է 1,639,724:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շնորհակալութիւն Հայկազեան Համալսարանի տնօրէնութեան, Հայկական Սփիւռքի Ուսումնասիրութեան Կեդրոնին եւ անոր տնօրէն դոկտ. Անդրանիկ Տագէսեանին, որոնք հարստացուցին Գահիրէի ՀԲԸՄի վերակազմեալ Երուանդ Գ. Աղաթօն գրադարանը Հայկազեան Հայագիտական Հանդէսի հաւաքածոն ամբողջացնելով եւ Հայկազեան Համալսարանի հրատարակութիւնը եղող տասը հատորներ նուիրելով:

Կ'ուզենք շնորհակալութիւն յայտնել տիկին Գարուին Ասլանեան-Սաատին եւ զակներուն, իրենց տան գրադարանի գիրքերը Երուանդ Գ. Աղաթօն գրադարանին նուիրելու համար:

Իրենց նուիրած մամուլին եւ գիրքերուն համար շնորհակալութիւն կը յայտնենք նաեւ տէր եւ տիկին Հրայր եւ Կասիա Ճղալեաններուն:

Նոյնպէս ջերմ շնորհակալութիւն տէր եւ տիկին Հրանդ եւ Սիրարփի Քէշիշեաններուն, իրենց նուիրած գիրքերուն համար:

Այս առիթով կ'ուզենք յայտարարել, թէ Գահիրէի ՀԲԸՄ-ի Երուանդ Գ. Աղաթօն գրադարանը սիրով կ'ընդունի գիրքերու նուիրատուութիւնը, վստահեցնելով թէ այդ գիրքերը գուրգուրանքով կը պահուին մեր գրադարանին մէջ, հակառակ այն վարկածին, թէ իրողական գիրքերը (հակադրելով e-books գիրքերուն) ա՛լ տեղ չունին մեր առօրեային մէջ: